

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
Katedra psychologie

**FAKTORY NEUROTIČNOSTI
RODIČŮ DĚTÍ MLADŠÍHO
ŠKOLNÍHO VĚKU**

Bakalářská práce

Martina Kvochová

Specializace v pedagogice: psychologie se zaměřením na vzdělávání
(2010–2013)

Vedoucí práce: Mgr. Vladimíra Lovasová, Ph.D.
Plzeň, červen 2013

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím zdrojů informací a literárních pramenů, které uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Plzni dne 20. června 2013

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce, Mgr. Vladimíře Lovasové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu při konzultacích, a čas, který mi věnovala.

Obsah

Úvod	3
1 Neuroticismus jako dimenze temperamentu	6
1.1 Teorie temperamentu	7
1.2 Neuroticismus, neurotičnost	8
1.2.1 Neurotické poruchy	8
2 Rodina	13
2.1 Funkce rodiny	14
2.2 Struktura rodiny	15
3 Rodičovské role a rodičovství	17
3.1.1 Role matky	18
3.1.2 Role otce	19
4 Současná česká rodina	20
4.1 Vývoj rodiny po současnost	20
4.2 Současná česká rodina	21
5 Stres rodičů mladšího školního věku	23
5.1 Stres	23
5.2 Stresory v rodině s dítětem mladšího školního věku	24
5.2.1 Specifika mladšího školního věku	24
5.2.2 Funkce biologická a reprodukční	26
5.2.3 Funkce materiální	26
5.2.4 Funkce výchovná	26
5.2.5 Funkce emocionální	27
5.2.6 Ochranná funkce	29
6 Charakteristika průzkumu a cíle průzkumu	30
6.1 Hypotéza 1	30

6.2	Hypotéza 2	30
6.3	Hypotéza 3	31
7	Výzkumná metoda.....	32
8	Charakteristika výzkumného vzorku.....	33
9	Hlavní výsledky šetření	36
9.1	Hypotéza 1	36
9.2	Hypotéza 2	38
9.3	Hypotéza 3	39
10	Další výsledky šetření	41
10.1	Biologická funkce	41
10.2	Materiální funkce	42
10.3	Výchovná funkce	42
10.4	Emocionální funkce	43
10.5	Ochranná funkce	45
11	Sumarizace výsledků.....	47
	Závěr.....	49
	Resumé	50
	Summary	51
	Seznam použité literatury	52
	Seznam elektronických zdrojů	55
	Seznam příloh.....	56

Úvod

„Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukují člověka nejen jako živočicha, zprostředkují mu vrůstání do jeho kultury a společnosti.“¹

(Oldřich Matoušek)

Rodina je velmi důležitým prvkem v životě člověka a rodiče jsou těmi, kteří mají za úkol držet ji pohromadě a zajistit řádnou výchovu svých dětí. To není, především v dnešní době, kdy jsou rozvody „téměř normální“ záležitostí, snadné. Odborníci v oblasti psychologie se proto snaží rodičům co nejvíce pomoci, aby měli dost síly zajistit dětem zdravý vývoj a to nejen po fyzické, ale i po psychické stránce. K tomu je nutné vědět, které faktory negativně ovlivňují rodiče, a tedy ohrožují existenci rodiny. Cílem této práce je proto tyto faktory – nebo alespoň ty nejdůležitější z nich – zmapovat.

Práce je formálně členěna na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se zaměřujeme nejdříve na pojem neurotičnosti a dáváme ho do širších souvislostí s temperamentovými vlastnostmi (kterých je neurotičnost součástí), dále vymezujeme pojem rodiny a rodičovské role a popisujeme obraz současné české rodiny v historických souvislostech. Nakonec se zabýváme stresem a klasifikujeme stresory rodičů v souvislosti s mladším školním věkem jejich dětí.

V praktické části se věnujeme průzkumu faktorů neurotičnosti rodičů dětí mladšího školního věku. Na začátku praktické části popisujeme průzkum, který jsme provedli na rodičích dětí navštěvujících první stupeň základní školy, metody, které jsme použili a charakterizujeme vzorek. V další části analyzujeme získaná data a nakonec shrnujeme výsledky.

¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 161

1 Neuroticismus jako dimenze temperamentu

Neuroticismus je dimenzí temperamentu, proto je důležité temperament v této práci zmínit a vymežit. Pojem temperament je ve společnosti dobře známý. Pokud o někom řekneme, že je temperamentní, máme na mysli, že je velmi živý, spíše vznětlivý až cholerický. Podle odborníků ale temperament není vlastnost, kterou člověk má nebo nemá, je to soubor různých vlastností, které mají všichni lidé, jen každý člověk má jiné. Temperament je tedy „*komplexní funkci*.“² Vlastnosti temperamentu zajišťují celkové ladění osobnosti, náladu, která u daného člověka převládá. Dále jsou zodpovědné za „*individuálně charakteristický typ reaktivity a dynamiky psychiky. Představují formální základ průběhu duševních dějů i projevů chování*.“³ Jinak řečeno „*nejde zde o to, jak dobře člověk dělá to, co dělá, ani o to, co dělá, nýbrž o celkový styl jeho prožívání a jednání, který ovšem úzce souvisí s emočním aspektem osobnosti*.“⁴

Podle Vágnerové⁵ můžeme temperamentové vlastnosti rozdělit do čtyř základních kategorií:

1. **Aktivační úroveň**
2. **Emoční prožívání**, které charakterizují úroveň reakcí a emocí v rámci jejich intenzity (neboli přiměřenosti reakcí na podněty), stability a vyrovnanosti (neboli sklonem k výkyvům), rychlosti (osobnímu tempu). Emoční prožívání navíc zahrnuje i celkové ladění emocí, sklon k pozitivním nebo negativním emočním prožitkům.
3. **Percepční citlivost** – neboli vnímavost k různým podnětům
4. **Regulace** – regulační působení, které není ovládáno vůlí. Na této funkci je závislá schopnost udržet pozornost, modulace emočního prožívání a chování.

Temperament se projevuje podle Vágnerové⁶ i v kontaktu s druhými lidmi, konkrétně ve způsobu chování, způsobu zpracování a hodnocení všech podnětů, které jsou na temperamentu (především na jeho emoční složce) závislé, potřebou společnosti, tendencí k asertivnímu chování k sebeprosazení ve společnosti) a tolerancí k různým projevům

² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 467 s. ISBN 978-802-4618-326, s. 73

³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 467 s. ISBN 978-802-4618-326, s. 216

⁴ in ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, 208 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4731-339, s. 65

⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 467 s. ISBN 978-802-4618-326, s. 74

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 467 s. ISBN 978-802-4618-326, s. 74

ostatních lidí. Temperamentové vlastnosti jsou z větší části vrozené, nelze je tedy výchovou a vlivem prostředí příliš měnit. „*Temperament představuje psychobiologický základ osobnosti.*“⁷

1.1 Teorie temperamentu

Odborníků, kteří se zabývali temperamentem, je příliš mnoho na to, abychom je mohli zmínit všechny. Uvedeme proto jen ty, kteří jsou pro nás nejdůležitější. Především to byli řečtí lékaři Hippokrates (cca 460 – 370 př. n. l.) a Galenos (129 – 199 n. l.), kteří na základě pozorování vytvořili vůbec první typologii temperamentu. Temperamentové vlastnosti si představovali jako čtyři povahy, přičemž každá je závislá na převládající „šťávě“, která člověkem proudí. Tyto čtyři povahy byly sangvinik (převažuje krev), choleric (převažuje žluč), flegmatik (převažuje hlen) a melancholik (převažuje černá žluč). Typologie Hippokrata a Galena je sice dnes už překonána, nicméně stále používáme termíny sangvinik, choleric, flegmatik a melancholik. Další temperamentovou teorii vytvořil Carl Gustav Jung, švýcarský psychiatr působící na konci devatenáctého a na počátku dvacátého století, žák Sigmunda Freuda a zakladatel tzv. analytické psychologie. Tato typologie spočívala v rozdělení lidí na extraverty a introverty „*podle toho, zda preferují postoje, vztahy k vnějšímu světu, nebo vztah k sobě, ke svému vnitřnímu životu.*“⁸ Extravert je zaměřený především na okolí, preferuje společenský život před samotářským, je komunikativní a přátelský. Zároveň je ale spíše povrchní a lehkomyšlný. Introvert je naopak zaměřený spíše na svůj vnitřní život, je uzavřený, nesmělý, ale také klidný, pořádný, zodpovědný. Jungova typologie byla založena pouze na pozorování, nikdy nebyla experimentálně a statisticky potvrzena.

O potvrzení Jungovy teorie se pokoušel britský psycholog německého původu Hans Jürgen Eysenck, který na Junga navázal a na základě faktorové analýzy dotazníků pojmenoval tři základní faktory (dimenze) osobnosti: introverze, extroverze a neuroticismus (neboli neurotičnost – v této práci používáme tyto pojmy jako ekvivalentní). Popis extroverta a introverta se shoduje s popisem C. G. Junga. Faktor neuroticismu podrobně rozebíráme v následující kapitole.

⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 467 s. ISBN 978-802-4618-326, s. 64

⁸ HOLEČEK, Václav, Jana MIŇHOVÁ a Pavel PRUNNER. *Psychologie pro právníky*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, 311 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7350-3, s. 150

1.2 Neuroticismus, neurotičnost

Dimenzi neuroticismu poprvé použil ve své práci výše zmíněný psycholog Hans Jürgen Eysenck. Tato dimenze určuje míru emoční stability osobnosti. Extrémem této dimenze je na jedné straně vysoce stabilní, na druhé vysoce labilní osobnost. Rudolf Kohoutek definuje neuroticismus jako „*geneticky podmíněnou náchyllost k emocionální a celkové duševní labilitě (nevyrovnanosti), ke zvýšené psychické tenzi, úzkostem a strachům a k onemocnění neurózou.*“⁹ Stejný podnět, který by na jedince s nízkou mírou neurotičnosti nepůsobil nebo působil jen slabě, způsobuje u lidí s vysokým neuroticismem silnou reakci. Jako příklad můžeme uvést strach z výšek – na mostě, kde lidé bezpečně přechází každý den, se člověk trpící strachem z výšek cítí velmi nepříjemně, je mu nevolno, potí se apod. a pokud možno se mostu vyhne.

Vysoké skóre neurotičnosti v osobnostních testech tak ukazuje pouze predispozici k neurotickým poruchám, tato predispozice se ale nemusí projevit a člověk nutně nemusí neurotickou poruchou trpět. Pokud se tyto predispozice projeví, trpí člověk neurotickou poruchou.

1.2.1 Neurotické poruchy

„*Úzkostné poruchy patří mezi nejčastější duševní onemocnění, neboť z celoživotního hlediska postihují až jednu čtvrtinu populace vyspělých zemí.*“¹⁰ Neurotické poruchy (dříve „neurózy“, podle MKN 10 se ale tento termín již nepoužívá) jsou „*funkční, reverzibilní poruchy vyšší nervové činnosti, které se projevují poruchou adaptace na vnější prostředí a mají řadu příznaků duševních a tělesných.*“¹¹

Podle Miňhové¹² klasifikujeme neurotické poruchy na:

1.2.1.1 Fobicko úzkostné poruchy

Fobicko úzkostné poruchy jsou typické abnormálním strachem nebo úzkostí v určité situaci, přičemž pro tyto pocity strachu je charakteristické, že jsou: „*neadekvátní vzhledem*

⁹ ABZ slovník cizích slov [online]. 2005-2006 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/neuroticismus>

¹⁰ ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2001, xxvii, 622 s. ISBN 80-246-0390-X, s. 274

¹¹ in MIŇHOVÁ, Jana. *Psychopatologie pro právníky*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 134 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9870-9, s. 74

¹² MIŇHOVÁ, Jana. *Psychopatologie pro právníky*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 134 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9870-9, s. 83

*k podnětu, nepřiměřeně intenzivní, vyskytují se v situacích, které většina lidí zvládne bez větších potíží, jsou spojeny s maladaptivním chováním a trvají i po odstranění vyvolávajícího podnětu.*¹³ Rozdíl mezi úzkostí a strachem je ten, že úzkost nemá konkrétní předmět, jde jen o specifický pocit nebezpečí. Strach je zvýšená obava z konkrétního předmětu nebo situace, tedy má svůj předmět. Pokud člověk není s předmětem svého strachu v kontaktu nebo si tento kontakt nepředstavuje, nezažívá nepříjemné stavy se strachem spojené. Silný, neadekvátní strach nazýváme fobií. Specifické fobie zahrnují nepřiměřený strach z konkrétní situace nebo objektu, přičemž tato situace nebo objekt může být cokoliv – nejznámější je například strach z pavouků (arachnofobie), strach ze tmy (nyktofobie) nebo strach z hadů (hidofobie). Mezi projevy specifických fobií patří pocity úzkosti, tělesné příznaky (tlak na hrudi, bušení srdce, pocity na omdlení, ...). Tyto projevy se ale objevují výhradně při kontaktu s předmětem strachu nebo při představování. Specifické fobie vznikají nejčastěji v dětství nebo v rané dospělosti, průměrný věk vzniku je 15 let, ale tento věk se liší u různých podtypů specifických fobií (například strach ze zvířat se poprvé objevuje již kolem čtvrtého roku života, zatímco u situačních fobií je věk prvních problémů až kolem 23 let)

Mezi fobicko úzkostné poruchy mimo jiné řadíme:

- **Epizodickou panickou úzkost** – epizodická panická porucha se projevuje záchvaty (atakami) úzkosti, které nelze předvídat, protože nejsou vázány na určitou situaci, přicházejí náhle. Ataka se vyznačuje především silnou intenzitou negativních pocitů, úzkost se stává nekontrolovatelnou, dochází k nápadnému vystupňování psychických a zejména tělesných projevů.¹⁴ Po relativně krátké době v řádech několika minut (jen výjimečně jde o desítky minut) následuje spontánní konec. Po odeznění panické ataky se často u postižených objevuje strach z dalších záchvatů, obavy, že se jedná o nějakou závažnou somatickou chorobu. Tito lidé proto mohou začít obcházet praktické lékaře i řadu odborníků, na somatických testech se ale většinou problémy nenajdou. Často jsou proto tyto lidé označováni za hypochondry.
- **Generalizovanou úzkostnou poruchu** - „*Typickým projevem generalizované úzkostné poruchy je všeobecná a trvalá „volně plynoucí úzkost“, která není omezena na určité situace nebo objekty, ani na určité okolnosti, ale týká se každodenních*

¹³ MIŇHOVÁ, Jana. *Psychopatologie pro právníky*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 134 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9870-9, s. 83

¹⁴VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4, s. 408

*záležitostí a jejich zvládnání nebo nevýznamných tělesných příznaků*¹⁵

O generalizované úzkostné poruše hovoříme až v případě, že tato „volně plynoucí úzkost“ trvá minimálně šest měsíců.¹⁶ Podle Miňhové¹⁷ se generalizovaná úzkostná porucha projevuje mimo jiné nerealistickým úzkostným očekáváním (člověk se obává hrozícího neštěstí), trvalými pochybnostmi o správnosti svého rozhodnutí, bolestmi hlavy, poruchami koncentrace pozornosti, poruchami spánku, neschopností uvolnit se, zvýšenou unavitelností, pocením, pocitu nevolnosti.

Jako další příklady fobické úzkostných poruch bychom mohli uvést například agorafobii nebo sociální fobii. Agorafobie se projevuje strachem pobývat na místech, odkud by se nedalo snadno uniknout v případě nouze, nevolnosti, kde by byla nedostupná rychlá pomoc. Člověk trpící agorafobií se takovým místům pokud možno vyhýbá – časem se ale vyhýbá stále více místům, po čase se může bát i vyjít z domu. Pokud se mu těmito nepříjemným místům vyhnout nepodaří, pociťuje nevolnost, úzkost, až panický záchvat. Často se domnívá, že jde např. o infarkt a navštěvuje praktické lékaře i odborníky. Agorafobie je velmi často spojena s úzkostí, panikou a někteří autoři dokonce uvádí, že agorafobie vzniká druhotně po panické poruše.¹⁸

Lidé postižení sociální fobií „trpí strachem z kontaktu s jinými lidmi,¹⁹ pociťují nepříjemné pocity a úzkost v kontaktu s druhými lidmi, obávají se, že se ztrapní, že se jim lidé – kolegové v práci, přátelé, atd. – vysmějí kvůli nějakému nedostatku. Mají pocit, že je kriticky hodnoceno vše, co řeknou nebo udělají a že nejsou schopni zvládnout nároky okolí. Tyto obavy mohou pociťovat nejen v subjektivně důležitých situacích, ale i v běžném kontaktu, jako je telefonování, představování se, konzumace jídla a pití na veřejnosti apod. Raboch uvádí²⁰, že sociální fobie může mít buď formu generalizovanou (obavy se týkají téměř všech sociálních kontaktů) nebo formu izolovaných strachů (např. jen z vystoupení před

¹⁵PRAŠKO, Ján. *Úzkostné poruchy: klasifikace, diagnostika a léčba*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 413 s. ISBN 80-717-8997-6, s. 68

¹⁶ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2001, xxvii, 622 s. ISBN 80-246-0390-X, s. 283

¹⁷MIŇHOVÁ, Jana. *Psychopatologie pro právníky*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 134 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9870-9, s. 84

¹⁸podle PRAŠKO, Ján. *Úzkostné poruchy: klasifikace, diagnostika a léčba*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 413 s. ISBN 80-717-8997-6, s. 254

¹⁹ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2001, xxvii, 622 s. ISBN 80-246-0390-X, s. 277

²⁰ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2001, xxvii, 622 s. ISBN 80-246-0390-X, s. 277

publikem). Sociální fobie se často pojí s „*tělesnými příznaky úzkosti, jako jsou např. bušení srdce, chvění, pocení, zvýšené svalové napětí, pocity prázdnoty v žaludku, ...*“²¹

1.2.1.2 Neurotická deprese

Neurotická deprese je považována za hraniční poruchu, kterou podle Rabocha²² nemůžeme zařadit podle MKN-10 mezi afektivní poruchy. Charakteristická je pro ni „*depresivní nálada (velký smutek), lehce snížená dynamogenie, poruchy koncentrace pozornosti, poruchy spánku apod.*“²³ Vyvolaná je především psychosociálními vlivy (čímž se liší od afektivních poruch).

1.2.1.3 Obsedantně kompulzivní porucha

Vágnerová definuje obsedantně kompulzivní poruchu jako poruchu „*charakteristickou opakovaným výskytem nežádoucích, vtíravých myšlenek a představ (obsese), resp. nepotlačitelných impulzů k jednání (kompulze), které nejsou přiměřené či přijatelné.*“²⁴ Většina obsesí zahrnuje strach před nebezpečím, poškozením – např. z nějaké nákazy, z toho, že člověk něco zapomněl udělat apod.²⁵ Kompulze tak znamenají vykonávání různých rituálů, které mají těmto nebezpečím zabránit (neustálé mytí, uklízení domu, vracení se domů zamknout,...). Pacient si uvědomuje nepřiměřenost svého jednání, není ale schopen proti tomu nic udělat. Podle Rabocha²⁶ popisují lidé trpící touto poruchou svůj každodenní život jako „*vězení*“, nebo „*bludný kruh*“ rituálů, které musí vykonat, aby zmírnili nepříjemné pocity, které prožívají.

²¹ ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2001, xxvii, 622 s. ISBN 80-246-0390-X, s. 277

²² ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2001, xxvii, 622 s. ISBN 80-246-0390-X, s. 287

²³ MIŇHOVÁ, Jana. *Psychopatologie pro právníky*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 134 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9870-9, s. 84-85

²⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4, s. 410

²⁵ ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2001, xxvii, 622 s. ISBN 80-246-0390-X, s. 290

²⁶ ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2001, xxvii, 622 s. ISBN 80-246-0390-X, s. 290

1.2.1.4 Disociační (konverzní) poruchy

„Podstatou disociační poruchy je disociace, jejímž symptomem je amnézie.“²⁷ Člověk vytěsňuje těžkou zátěžovou situaci z mysli, aby byl schopen se s ní vyrovnat. Trauma ale nemizí, dochází ke konverzi - přenesení psychického traumatu do tělesného příznaku. Mezi nejčastější dissociativní poruchy patří depersonalizace (pocit odcizení od sebe sama, pocit nereálného „já“), dissociativní amnézie (náhlá ztráta paměti), dissociativní fuga (útěky z domova), dissociativní poruchy motoriky a citlivosti (kam řadíme obrny, mutismus, slepotu apod.)

Tyto tělesné problémy nejsou předstírané, simulované. Disociační poruchy se řadí mezi jedny z mála neurotických poruch, které jsou těžko ovlivnitelné psychoterapií.

1.2.1.5 Somatoformní poruchy

Pacienti se somatoformní poruchou často vyhledávají lékaře kvůli zdravotním problémům, které ale nejsou podloženy žádným somatickým nálezem. Nejčastější takové problémy jsou zácpy/průjmy, psychogenní kašel, srdeční neuróza apod. Podle MKN 10 rozlišujeme somatoformní poruchy na somatizační poruchu, hypochondrickou poruchu, somatoformní vegetativní dysfunkci, přetrvávající somatoformní bolestivou poruchu a jiné somatoformní poruchy.

²⁷MIŇHOVÁ, Jana. *Psychopatologie pro právníky*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 134 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9870-9, s. 85

2 Rodina

Rodina je nejdůležitější socializační činitel v životě člověka, první společenství, ve kterém se dítě po narození ocitá. Matoušek²⁸ uvádí, že „*model rodiny tvořené rodiči, jejich dětmi, případně prarodiči vykazuje neobyčejnou stabilitu ve všech epochách vývoje lidstva a ve všech známých současných společnostech. Prakticky neexistuje žádný typ společnosti, který by se neopíral o rodinu jako svůj základní článek.*“

Právě v rodině dítě získává základní postoj k okolnímu světu a lidem, hodnotový systém, vzorce chování, a to především díky možnosti napodobovat ostatní členy rodiny – rodiče, sourozence a členy širší rodiny. V rodině se dítě učí komunikovat s ostatními, vycházet s nimi a řešit případné konflikty. Bez těchto dovedností by nemělo šanci uspět v okolním světě. „*Rodina poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci. Předává mu základní model – model sociální interakce a komunikace v malé sociální skupině. Začleňuje dítě do určitého způsobu života a předává mu určité sociální požadavky a normy. Odměnami a tresty podporuje přijetí těchto požadavků a norem, jejich interiorizaci a exteriorizaci v chování dítěte. Tím dochází k socializaci dítěte v rodině, k jeho výchově. Různé rodiny přitom vybírají z makroprostředí různé momenty – různé modely, formy způsobu života, hodnotové orientace, názory.*“²⁹

Rodina je také místem bezpečí, jistoty, které poskytuje nejen dětem, ale všem svým členům. Ovlivňuje tak i jistotu každého člena v sebe sama. V literatuře se můžeme setkat s různými definicemi rodiny. Psychologie pro právníky³⁰ definuje rodinu jako „*malou, neformální, sociální skupinu, která je manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adoptí vzniklý svazek lidí, kteří žijí ve společné domácnosti.*“ I přes obecné definice je ale každá rodina unikátní, platí v ní jiná pravidla a dodržují nebo nedodržují se jiné normy.

Základními znaky rodiny jsou: rodina je společensky schválenou formou stálého soužití, skládá se z osob vzájemně spjatých pokrevními svazky, manželstvím či adoptí, členové rodiny bydlí pod jednou střechou, členové rodiny spolu kooperují v rámci dělby rolí.

Tyto základní znaky a rodiny a její celková podoba je zakotvena i v právním řádu. V České republice platí od roku 1964 Zákon o rodině 94/1964 Sb., který vymezuje základní pojmy

²⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 9.

²⁹ ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1993, 415 p. ISBN 80-706-6534-3, s. 415.

³⁰ MÍNHOVÁ, Jana a Pavel PRUNNER. *Kapitoly ze sociální psychologie pro právníky*. 2. upr. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2000, 165 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-902-6279-1, s. 140

(jako např. manželství), definuje práva a povinnosti různých členů rodiny a vztahy jednotlivých členů rodiny.³¹

2.1 Funkce rodiny

Funkční rodina plní několik základních funkcí, které zajišťují uspokojování základních potřeb svých členů. Pokud rodina některé z těchto funkcí neplní, hovoříme o rodině dysfunkční. V takové rodině je zpravidla potřeba zásahu ze strany státu a odborného dohledu. V případě, že rodina neplní většinu těchto funkcí, je vážně narušena, hovoříme o ní jako o afunkční. Z takových rodin jsou odebírány děti, které se umisťují do ústavní péče, aby byla zajištěna péče o ně. Ani jednu z funkcí nelze podceňovat, je-li narušená jakákoliv z nich, je zpravidla narušená stabilita rodiny jako celku.

Rodinu vždy hodnotíme z hlediska její funkčnosti, tzn. z hlediska plnění jednotlivých funkcí. Pro to, abychom hovořili o rodině funkční, musí rodina plnit následující základní funkce:

- 1. Biologická a reprodukční:** Rodina je místem legalizovaného pohlavního styku a místem, kde se realizuje reprodukční proces. Sexuální život v manželství je součástí harmonického soužití mezi manžely a důležitým faktorem jejich duševní rovnováhy.
- 2. Materiální:** Rodina zabezpečuje uspokojování materiálních potřeb všech jejích členů. Z těchto potřeb máme na mysli především potřeby jídla a pití, oblečení, bydlení apod. Dále je třeba vzít v úvahu určitý sociální status rodiny a materiální potřeby k tomu vztahované.
- 3. Výchovná:** Výchovná funkce navazuje na funkci biologickou a reprodukční. Dítě si díky výchově dělá představu světa a společnosti, získává postoje k okolnímu světu, učí se, jak jednat s ostatními. Opakuje to, co vidí a slyší u svých rodičů a sourozenců, kteří jsou pro něj vzorem. Dostává určité příkazy a zákazy a na jejich základě odměny nebo tresty a učí se tak morálce a určitým hranicím, za které by nemělo zajít – zvnitřňuje tak normy nejen rodiny, ale i většinové společnosti.

³¹Portál veřejné správy [online]. 2013 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=30393&fulltext=&nr=94~2F1963&part=&name=&rpp=100#local-content>

- 4. Ochranná, poskytování bezpečí:** Potřeba bezpečí je velmi důležitá lidská potřeba. Pokud se člověk cítí bezpečně, má podmínky pro svůj celkový rozvoj – rozvoj schopností, charakteru apod. Především pro děti je důležité, aby měly od malička pocit jistoty a bezpečí a mohly se spolehnout na své okolí. Pocit tzv. bazální jistoty nebo naopak nejistoty se jim vytváří již v útlém věku v rodině a bude je ovlivňovat po celý zbytek jejich života. Děti vyrůstající v dětských domovech nebo v rodinách, které nejsou schopny bezpečí poskytovat, bývají ustrašené, mají problémy s jednáním s lidmi a navazováním blízkých vztahů. Děti z takto dysfunkčních nebo afunkčních rodin také podávají nižší výkon, než který odpovídá jejich potenciálu.
- 5. Emocionální:** V rámci rodiny by měly být uspokojeny emocionální potřeby všech členů – potřeba lásky, soucitu, porozumění, atd. Pro člověka je velmi důležitý pocit, že ho má někdo rád a že někam patří. Právě rodina by měla být místem, kde tyto pocity prožívat. Emocionální funkce rodiny tak úzce souvisí s pocitem bezpečí. Rodina je tam, kde se člověk cítí příjemně a v bezpečí.

2.2 Struktura rodiny

Rodina je složitý systém vztahů jednotlivých členů rodiny. Podle Sobotkové³² jsou rodinné systémy:

- *„organizačně velmi složité – rodiny si vytvářejí různorodou síť vzájemně propojených vztahů, které nejsou fixní a neměnné, ale ani chaoticky uspořádané.*
- *otevřené – tato otevřenost je podmínkou pro životaschopnost rodiny, schopnost reprodukce nebo schopnost změny. Míra otevřenosti či uzavřenosti je velmi podstatnou charakteristikou rodinných systémů a úzce souvisí s dalšími dvěma níže uvedenými rysy.*
- *adaptabilní – mají schopnost vyvíjet a měnit se na základě reakcí na podněty, které mohou přicházet jak z vnějšku (mimo), tak zevnitř (podněty vznikající uvnitř rodiny).*

³² SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8., s. 35

- *systemy průběžné informační výměny – základním principem je tok energie a přenos informací“*

Rozeznáváme následující typy rodinné struktury:

- 1) Rodina **orientační**, nebo také **výchozí**, což je rodina, ve které jsme vyrůstali. Rodina **rozmnožovací** je potom rodina, kterou jsme nově založili.
- 2) Rodina **nukleární** (jádrová) neboli **dvougenerační** – jejími členy jsou pouze manželé a děti. Rodina **vícegenerační** naproti tomu sestává nejen z generace rodičů, ale také z dalších generací, většinou prarodičů. Vícegenerační rodinu nazýváme také rodovou nebo příbuzenskou, protože součástí této rodiny mohou být i další příbuzní.
- 3) Rodina **prvotní**, která je založena dvěma svobodnými, bezdětnými osobami. Naproti tomu stojí rodina **druhotná**, kterou založili rozvedení nebo ovdovělí manželé. V tomto případě se také může stát, že pro jednoho z manželů je jejich rodina prvotní a pro druhého druhotná.
- 4) Rodina **úplná** (kde nechybí ani otec, ani matka) nebo rodina **neúplná**, která vznikla rozvodem nebo úmrtím jednoho z rodičů.
- 5) Rodina **přirozená**, nebo rodina rodičovského typu – v tomto případě rodiče mají děti. Rodina **zájmová**, které se také říká rodina nerodičovského typu, je rodina, kde manželé nechtějí nebo nemohou mít děti ani vlastní, ani osvojené.

3 Rodičovské role a rodičovství

Pro lepší pochopení rodičovské role nejprve vymezíme pojem sociální role. „*Sociální role je to, co se od člověka očekává v určitých situacích a s ohledem na jeho věk, pohlaví, sociální status a konkrétní společenské funkce*“.³³ Podle Řezáče³⁴ je naplňování této role limitováno možnostmi a schopnostmi daného člověka (např. jeho sociabilitou, sociální inteligencí), charakterem sociální situace, subjektivní interpretací této situace a sebepojetím jedince. Některé sociální role jsou vnímány volněji, některé mají striktně daná pravidla. Pokud se jedinec v určité roli nechová tak, jak okolí očekává, mohou nastat sankce ze strany okolí. Sociální role si osvojujeme v rámci socializačního procesu. Každý člověk vystřídá během svého života více rolí, často jich vykonává několik najednou.

Příkladem typické sociální role může být role rodiče – role matky a role otce. Jak jsme zmínili v předchozí kapitole o současné podobě české rodiny, tyto sociální role se v dnešní době výrazně mění, resp. nově se vymezují. „*Muži i ženy chtějí zůstat sami sebou i ve svém rodinném životě. Manželství není atraktivní v případě, kdy je chápáno jako možné uzavření se do předem určených rolí*“³⁵ Role rodiče navíc nemusí být nutně spjata s biologickým rodičovstvím dítěte. Podle Matějčka s Dytrychem³⁶ dítě za matku a otce přijímá toho, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chová a nezáleží na tom, zda má své rodičovství úředně potvrzeno. Jako více důležité se tak vnímá psychologické rodičovství – to totiž vyjadřuje skutečné citové pouto k dítěti.

Rodičem se člověk podle Matějčka³⁷ stává dnem početí. Veškeré vlivy působící na matku tím začínají působit i na dítě a tím ho ovlivňovat. Důležitý není jen zdravotní stav matky a zdravé životní prostředí, ve kterém se nachází (bez toxinů, nadměrného hluku apod.), ale i její psychický stav, vztahy a případné konflikty, nebo postoj k rodičovství a k dítěti. Dítě sdílí s matkou chemické prostředí a tím i veškeré emoce (které jsou chemického charakteru).

³³ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, 620 s. ISBN 978-80-200-1680-5, s. 35-36

³⁴ ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 p. ISBN 80-859-3148-6, s. 40

³⁵ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. 1. Překlad Stanislav Štech, Ludmila Šašková. Praha: Portál, 1999, 127 s. ISBN 80-717-8249-1, s. 88

³⁶ (Matějček s Dytrychem, 1997) MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vyd. Praha: Grada, 1997, 187 s., obr. ISBN 80-716-9587-4, s. 55

³⁷ MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M., KARGER, P. *Rodičům na nejhezčí cestu*. Jinočany : H & H, 2004. ISBN 80-7319-023-0., s. 77

Obecně role rodiče především spočívá v zajišťování základních funkcí rodiny.³⁸ Je ale jednou z rolí, která je vnímána velmi volně. Neexistují žádná přesná pravidla toho, jak se má rodič v konkrétní situaci chovat. Dalo by se říci, že každý rodič má svoji vlastní, individuální formu rodičovské role. Každý rodič má ke své roli také individuální postoj, s jakým k jejímu vykonávání přistupuje. Podle Matějčka³⁹ se „*rodičovské postoje vyvíjí během soužití s dítětem, dokonce už během těhotenství, kdy se rodiče na dítě těší a připravují.*“. Formovat se ale začínají mnohem dříve, díky zkušenostem z orientační (výchozí) rodiny. Děti vyrůstající v dětských domovech nebo v dysfunkčních rodinách jsou tak v nevýhodě, protože mají negativní nebo vůbec žádné zkušenosti, které by mohly využít při výchově vlastních dětí.

3.1.1 Role matky

V životě dítěte by mateřská osoba neměla chybět. Už John Bowlby, anglický psycholog, jehož pokusy s opičímí mláďaty jsou dobře známé, dokazoval životně důležitou roli mateřské osoby. Mateřská osoba, matka, má k dítěti intenzivní, trvalý vztah, pečuje o něj a je mu k dispozici. Intenzivní vztah k matce nebo mateřské osobě, který dítě má nebo nemá možnost prožít, se poté odrazí v jeho sebehodnocení a ve schopnosti navazovat hluboké vztahy s dalšími osobami (především se svými partnery).

Historicky byla v našem regionu v roli matky vždy žena, většinou biologická matka. Se současným trendem zaměstnané ženy a větší angažovaností otce ve výchově dětí se tento pohled poněkud změnil. Mateřská osoba nemusí být biologickou matkou dítěte, dokonce nutně nemusí být ani žena. Podle Matějčka⁴⁰ je mateřské chování vlastní jak ženám, tak mužům. „*Mateřská osoba*“, která je pro dítě tak důležitá, může být žena i muž, a to nejen vlastní rodič, ale i adoptivní.

Odborníci stále vedou diskuzi o tom, zda je mateřské chování záležitostí vrozenou nebo naučenou. Pro potřeby této bakalářské práce není otázka existence vrozeného mateřského pudu důležitá, proto se jí nebudeme dále zabývat. Je pro nás ale důležité, že tato diskuze probíhá a je jí tedy ovlivněna i široká veřejnost. Budoucí rodiče se tak musí rozhodnout, ke kterému názoru se přikloní, a tedy jakým způsobem si vymezí role v domácnosti.

³⁸ viz kapitola Funkce rodiny

³⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996, 143 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-085-5, s. 11

⁴⁰ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6, 83

Stále častěji také ženy vychovávají svoje děti samy a v podstatě tak zastávají roli matky a otce najednou. Výzkumy zkoumající děti vychovávané v takových domácnostech ale ukazují, že i přes veškerou snahu samotná žena na výchovu dítěte nestačí a že přítomnost otce je nutná (popř. osoba zastávající roli otce).

3.1.2 Role otce

Role otce není v péči o dítě o nic méně důležitá než role matky. Stejně jako role matky se také měnila v průběhu historie. Dlouho se předpokládalo, že mužům chybí „mateřský instinkt“ (který je vlastní ženám) díky němuž se vytváří silné emoční pouto mezi dítětem a rodičem. Péče o dítě a jeho výchova by tak logicky měla být starostí ženy, která tento instinkt přirozeně má. Otec by se měl soustředit na materiální zabezpečení rodiny, popř. by měl být jakousi autoritou pro dítě a mužským vzorem. S diskuzí o existenci mateřského instinktu se ale začala brát v úvahu i role otce a jeho participace na výchově.

Podle Maříkové⁴¹ „mnohé výzkumy zaměřené na roli otce dospěly k závěru, že otec je rovněž velice podstatným a důležitým činitelem ve vývoji dítěte, je nebo dokáže být stejně kompetentním rodičem jako žena v péči o děti a při jejich výchově.“ Zároveň poukázaly na nepříznivé důsledky pro dítě v případě nepřítomnosti otce. Dále Maříková uvádí, že otec je schopen si vytvořit k dítěti silný citový vztah, pokud se mu věnuje již od raného dětství a je schopen se postarat i o velmi malé dítě. „V části psychologické literatury se objevil názor, že chování, které se označuje jako instinktivní u ženy („mateřský instinkt“), je vrozeno i mužům.“⁴²

Role otce se tak mění, očekává se od něj zapojení do výchovy, starost o dítě. Maříková⁴³ zmiňuje termín „new fatherhood“ („nové otcovství“, volně přeloženo jako nová forma role otce). Zároveň existuje nemalá skupina lidí ztotožňujících se s konzervativním názorem na roli otce a potažmo i matky.

⁴¹ MAŘÍKOVÁ, Hana. *Muž v rodině: Democratizace sféry soukromé* [online]. 1999 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/143_99-6wptext.pdf, s. 18

⁴² MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6, s. 81

⁴³ MAŘÍKOVÁ, Hana. *Muž v rodině: Democratizace sféry soukromé* [online]. 1999 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/143_99-6wptext.pdf, s. 19

4 Současná česká rodina

4.1 Vývoj rodiny po současnost

Rodina má za sebou stejně dlouhý a bohatý vývoj jako lidstvo samo. Líčit zde vývoj rodiny v naší kultuře by bylo sice zajímavé, ale také zdoluhavé. Zmíníme tedy jen několik důležitých mezníků v historii moderní společnosti, které měly zásadní vliv na podobu rodiny, jak ji známe dnes a jsou tak pro nás velmi důležité.

Tím asi nejzásadnějším, který relativně rychle úplně změnil podobu rodiny, je průmyslová revoluce. Rodina, která byla typická pro venkov – rodina vícegenerační, příbuzenská – se změnila se stěhováním většiny lidí do měst na rodinu nukleární. Tuto podobu rodiny známe i dnes, ve 21. století. Spolu s vymizením vícegenerační rodiny se změnily (oslabily) i příbuzenské vztahy, ve městě se členové nukleární rodiny museli spolehnout jen na sebe navzájem.

Kromě průmyslové revoluce byla podoba moderní rodiny velmi silně ovlivněna druhou světovou válkou. Sullerotová⁴⁴ zmiňuje miliony mužů, kteří buď zemřeli, nebo byli vážně zraněni, miliony lidí deportovaných do vyhlazovacích táborů. Podle Sullertové byla zima 1944-1945 jedna z nejchladnějších ve 20. století. Končící válka, zima a bída tak ještě těsněji semkla k sobě malou dvougenerační rodinu. V době po druhé světové válce je tak na rodinu a její nepostradatelnost kladen velký důraz. Důraz je také kladen na sňatek z lásky, naopak tzv. sňatky z rozumu se neberou vážně. Dítě se stává středem zájmu, upouští se od tradiční autoritativní výchovy a nastupuje tzv. „*druhá vlna pedagogického pedocentrismu*“ – *dítě si samo určuje, jak má být vychovááno, vychovatel (rodič, učitel) je kompetentním pedagogem především tím, že tomuto seburčování dítěte v jeho dětských projevech rozumí a staví se mu do služeb.*⁴⁵

Rodina a děti takto postavené do středu zájmu ale stojí mnohem více peněz, zvláště se stále se rozšiřujícími možnostmi materiálního zabezpečení. Zhruba od šedesátých let ale lidé začínají pociťovat ekonomický tlak. Muž sám přestává být schopen finančně zvládat stále se zvyšující náklady na chod domácnosti, stále více tedy pracují i ženy – a čím více pracují, tím

⁴⁴ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3, s. 140

⁴⁵ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3, s. 141

více se hlásí o rovnoprávnost s muži. Nakonec mají ženy ve většině evropských zemí téměř stejná práva jako muži.

Podle Sullertové⁴⁶ jsou šedesátá léta typická také tím, že od roku 1964 začíná znatelně klesat porodnost a naopak stoupat rozvodovost. Tento trend trvá až do 80., 90. let. „Začíná tak podle některých badatelů krize rodiny,⁴⁷ která trvá dodnes.

V Čechách jsou po nástupu komunistického hnutí západní trendy „odloženy“. V souvislosti se specifickým vývojem na našem území dokonce dochází v 70. letech k „výraznému zvýšení porodnosti“⁴⁸ Po sametové revoluci v roce 1989 ale Česká republika (stejně jako další postkomunistické republiky) země západní Evropy velmi rychle dohání. Strmě klesá porodnost a naopak stoupá rozvodovost a výchova dětí v neúplných rodinách.

4.2 Současná česká rodina

V důsledku po roce 1989 vývoje je tedy podoba české rodiny podobou rodiny v západní Evropě. Stále přibývá lidí preferujících život v partnerství před oficiálním sňatkem. Stále častěji lidé pečlivě váží, kdy a jestli vůbec si pořídí první dítě. Mladí lidé chtějí studovat, budovat kariéru, cestovat. Jsou více zaměřeni na individuální potřeby a nemají zájem o zodpovědnost za dítě nebo děti – finanční zabezpečení dítěte je velmi náročné. Podle Matouška⁴⁹ od roku 1989 klesá počet živě narozených dětí. Počet uzavřených sňatků klesl od 80. let do roku 1995 téměř na polovinu. Stále se také zvyšuje průměrný věk vstupu do prvního manželství a Česká republika „dohání“ státy západní Evropy a USA.

Během posledních dvaceti let se s nástupem kapitalismu navíc objevily úplně nové problémy, které v době komunismu nikdo neznal – nebyli tak na ně připraveni ani odborníci v oblasti rodinného poradenství, ani současní partneři. Z těchto problémů můžeme zmínit například podnikání muže, který může rodinu z materiálního hlediska nadstandardně zabezpečovat, ale už mu nebývá čas, který by trávil s rodinou. Může se také stát, že veškeré finance reinvestuje do svého podnikání, což může ostatní členy rodiny popudit.

⁴⁶ in HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3, s. 141

⁴⁷ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3, s. 142

⁴⁸ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3, s. 147

⁴⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 42

Dalším problémem může být fakt, že žena pobírá mnohem vyšší plat než muž, popř. zastává lepší pracovní pozici. Současná česká rodina „*rodinou zaměstnané ženy*.“⁵⁰ Matoušek ale uvádí, že muži stále ještě inklinují ke konzervativnímu modelu soužití, kdy se muž více stará o finanční zabezpečení rodiny, má odpovědnější a lépe placenou práci, a žena zabezpečuje chod domácnosti a výchovu dětí. Tento konzervativní pohled se ale neslučuje s lepším uplatněním ženy na trhu práce a může být zdrojem konfliktů. Problémem může být i pracovní spolupráce manželů, nebo situace kdy se oba budují slibnou kariéru a je třeba rozhodnout, kdo se bude starat o domácnost.

Výchova v současné rodině je, podle Matouška⁵¹, stále ještě spíše autoritářská. Výprask je podle šetření provedeného Vaníčkovou a kol. u 358 dětí ve věku deseti let a žijících v jednom z pražských obvodů druhým nejčastějším typem trestu hned za hubováním. Nejčastější forma odměny je u těchto dětí pochvala a na druhém místě materiální odměna.

⁵⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 41

⁵¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 43

5 Stres rodičů mladšího školního věku

5.1 Stres

Slovo stres pochází z latinského slova *stringo, stringere* – utahovati, stahovati smyčku kolem krku odsouzence, visícího na šibenici.⁵² Psychologie pro právníky uvádí, že „*stres je stav organismu, který je odezvou na nadměrnou fyzickou či psychickou zátěž.*“⁵³ Je to reakce na ohrožení. Podle Křivohlavého může stres zahrnovat nejen bezprostřední ohrožení člověka, ale i předjímání takového ohrožení a stres tedy můžeme shrnout jako „*vnitřní stav člověka, který je buď něčím ohrožován, nebo takové ohrožení očekává a přitom se domnívá, že jeho obrana proti nepříznivým vlivům není dostatečně silná.*“⁵⁴ Stres vnímáme jako komplexní záležitost, probíhá totiž na všech úrovních organismu, tedy nejen na fyziologické, ale také na psychické.

Stres je – přestože jsou s ním spojeny nepříjemné pocity – důležitou součástí lidského života. Mobilizuje síly organismu a nutí tak člověka k vyšším výkonům, než by byl v normálním stavu schopen. Díky tomu je možné zvládat náročné situace, do kterých se každý z nás dostává někdy i několikrát za den. Tomuto pozitivnímu druhu stresu říkáme eustres, považujeme ho za jakýsi „dobrý“ stres. Naproti tomu známe distres, negativní, „špatný“ stres, ten, který si většina lidí představí pod pojem stres. Jestliže eustres působí na člověka povzbudivě a napomáhá zvládnutí náročných situací, distres naopak utlumuje. Náročné situace není člověk schopen pod vlivem distresu řešit, protože jsou pro něj příliš velkou zátěží. Distres působí negativně na organismus a může ho i výrazně poškodit.

Příčiny, které u člověka vyvolají stresovou reakci, nazýváme stresory. Holeček⁵⁵ dělí stresory na vnější a vnitřní podle toho, zda jsou z okolního prostředí nebo z člověka samotného. Vnější stresory dále dělíme na:

- **fyzikální** – kam řadíme přílišný chlad, teplo, hluk apod.
- **sociální** – které zahrnují náročné životní situace jako zranění, úmrtí, svatby, získání důležitého zaměstnání, ...

⁵² KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak zvládat stres*. Praha: Grada - Avicenum, 1994, 190 s. ISBN 80-716-9121-6, s. 7

⁵³ HOLEČEK, Václav, Jana MIŇHOVÁ a Pavel PRUNNER. *Psychologie pro právníky*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, 311 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7350-3, str. 181

⁵⁴ Křivohlavý, Jak zvládat stres, str. 10

⁵⁵ HOLEČEK, Václav, Jana MIŇHOVÁ a Pavel PRUNNER. *Psychologie pro právníky*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, 311 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7350-3, s. 183

Vnitřní stresory můžeme rozdělit na tělesné – neuspokojené základní lidské potřeby, fyzická frustrace nebo deprivace, pocity bolesti, únavy apod.

- **psychické** – které zahrnují veškeré negativní emoce, přeceňování nebo naopak podceňování sebe sama a druhých, příliš vysoko položené cíle apod.

Holeček dále uvádí, že „při popisu stresorů se psychologové obvykle shodují na tom, že:

- *nejčastějšími zdroji stresu jsou frustrace a přetížení*
- *odolnost vůči stresorům je velmi individuální – co je pro někoho stresorem, může jiný prožívat jako příjemně vzrušující*
- *zdravého jedince drobné stresory neničí, ale naopak zvyšují jeho odolnost a mnohdy i mobilizují k vyššímu výkonu“⁵⁶*

V souvislosti s pojmem stresory zmiňuje Výrost⁵⁷ v souvislosti se stresem tzv. „daily hassles“, neboli „každodenní těžkosti“ (někdy také psychická zátěž). Jsou to takové události, které sice nejsou příliš závažné, nicméně znamenají pro člověka změnu a tím pádem jistou míru stresu. Jako příklad těchto událostí můžeme jmenovat např. nástup do školy nebo ukončení docházky, stěhování, apod. V rámci této práce nás jako stresory zajímá především tyto „každodenní těžkosti“, které mohou způsobit zvýšené skóre neuroticismu.

5.2 Stresory v rodině s dítětem mladšího školního věku

5.2.1 Specifika mladšího školního věku

Mladší školní věk začíná nástupem dítěte do školy a končí kolem jedenáctého roku života, kdy přechází v pubertu. S nástupem dítěte do školy se jeho život zásadním způsobem mění. „*Mateřská a později základní škola představuje pro dítě přechod do nového sociálního prostředí, v němž platí jiná pravidla než v rodině.*“⁵⁸ Hlavní činností dítěte v předškolním věku byla hra, nyní si musí zvykat na školní povinnosti, učení se stává dominantní činností v jeho životě, i když hra je stále velmi důležitá – stává se více realistickou, „ubývá magična,

⁵⁶ HOLEČEK, Václav, Jana MIŇHOVÁ a Pavel PRUNNER. *Psychologie pro právníky*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, 311 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7350-3, s. 183

⁵⁷ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001, 260 s. ISBN 80-247-0042-5, s. 193

⁵⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 70

*fantastičnosti a objevují se složitější a reálnější hry, často s prvkem soutěživosti.*⁵⁹ Prvek soutěživosti ve hře souvisí s hodnocením, kterému je dítě vystaveno od začátku školní docházky. Dítě se musí vyrovnat s tím, že je najednou hodnoceno učiteli i rodiči, zároveň se musí srovnávat i s ostatními spolužáky. V tomto období je velice důležité, aby se dítěti dostalo hodně kladného hodnocení. Pokud chybí, způsobuje frustraci a stres.

Věk nástupu dětí do školy je pečlivě stanoven na dobu kolem šesti až sedmi let, kdy dětem dozrává centrální nervová soustava, myšlení se dostává do fáze tzv. konkrétních operací⁶⁰. Dítě je tak schopné pochopit zákony logiky a chápat elementární příčinné vztahy. Myšlení je zaměřeno na realitu, konkrétní zkušenosti. Právě vyzrálost dítěte je důvodem, proč některé děti musí na základě rozhodnutí pedagogicko psychologické poradny nastoupit do školy o rok později – je třeba, aby na něco tak náročného, jako je školní docházka, bylo dítě dostatečně vyzrálé. Školní docházka je totiž pro dítě náročná.

Podle Vágnerové dítě ve škole získává nové role, které musí zvládnout:

- **„Roli školáka** – tj. dítěte, které už chodí do školy a vzhledem k tomu získává určité sociální postavení. Jde o obecnější roli, která v sobě zahrnuje následující a více diferencované role.
- **Roli žáka** – určité školy a konkrétní třídy
- **Roli spolužáka** – vymezující vztahy k dětem, které chodí do stejné třídy⁶¹

Stresory rodičů v rámci rodiny mohou být úzce spojeny s funkcemi rodiny - v případě, že se rodičům tyto funkce nedaří plnit, může to pro ně znamenat silnou zátěž. V rámci této práce se zaměříme na stresory rodičů dětí mladšího školního věku spojené s plněním těchto funkcí. Z výše uvedených informací můžeme stresory rodičů dětí mladšího školního věku klasifikovat podle toho, zda se jim daří nebo nedaří pomáhat svým dětem s vývojovými úkoly jejich věku v rámci plnění funkcí rodiny. Tato klasifikace se v literatuře, kterou jsme zpracovávali, nevyskytuje, proto je v těchto kapitolách uvedeno méně odkazů, než v jiných.

⁵⁹ NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2004, 82 s. ISBN 80-704-3281-0, s. 51

⁶⁰ in NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2004, 82 s. ISBN 80-704-3281-0, s. 51

⁶¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-802-4621-531, s. 283

5.2.2 Funkce biologická a reprodukční

Biologickou a reprodukční funkci rodiče bez problémů zvládli, když se jim jejich dítě narodilo, neměl by s ní tedy být spojen vážný stres v souvislosti s dítětem mladšího školního věku. Zmínit ale můžeme to, zda je dítě v mladším školním věku nejstarším dítětem rodičů, tedy zda mají nebo nemají předchozí zkušenosti s nástupem školní docházky. Rodiče, kteří už si takovou zkušeností prošli, mohou být ve výhodě.

5.2.3 Funkce materiální

V tom, jak vysoká zátěž je na rodiče kladena, hraje důležitou roli i finanční zabezpečení rodiny a úroveň bydlení rodiny. S nástupem dítěte do školy přibývají náklady na různé školní pomůcky, školní výlety apod. Dítě má také mnohem intenzivnější kontakt se svými vrstevníky a chce se jim vyrovnat mimo jiné i stejně drahými hračkami, oblečením a elektronikou. Rodiče, kteří se snaží svému dítěti vyhovět, tak mohou mít problémy s financováním takových věcí.

Jednou z variant řešení nepříznivé finanční situace je náročnější práce nebo více pracovních úvazků jednoho nebo obou rodičů. Mnoho lidí si tak nosí práci domů, pracují takříkajíc „od rána do večera“ a to i o víkendech nebo svátcích. Přestávají mít čas na svoje zájmy, často kvůli přemíře povinnostem v práci i doma spí jen několik hodin denně, nebo trpí poruchami spánku.

5.2.4 Funkce výchovná

V rámci výchovné role mohou působit dva aspekty, a to je chování dítěte a jeho školní prospěch. Velmi záleží na tom, jak moc je škola a školní výsledky dítěte pro rodiče důležité. Vágnerová zmiňuje, že „v této době dochází ke zdůraznění selektivního zaměření rodičovské generativity, která vychází z celkové úrovně rodiny a jejího hodnotového systému.“⁶² Jinými slovy, při vstupu dítěte do školy – a to především toho nejstaršího, kdy rodiče ještě nemají předchozí zkušenosti – se tak ukazuje, jak moc rodičům na školní úspěšnosti jejich dítěte záleží. Pokud jim školní úspěchy jejich ratolesti leží na srdci, snaží se co nejvíce, aby jejich dítě mělo dobré známky a vycházelo s učitelkou nebo učitelem. S tím jsou spojeny vyšší

⁶² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 138

nároky na zapojení učitelů do školní práce jejich dítěte a zároveň i značná zátěž, obzvláště pokud školní výsledky neodpovídají vynaloženému úsilí.

Podle Vágnerové lze odhadnout, jaký zájem budou projevovat rodiče o školní výsledky dítěte podle vzdělanosti v rodině.⁶³ Rodiny s nižším průměrným vzděláním sice význam školy nepodceňují, ale rodiče nejsou ochotni do vzdělání dítěte investovat příliš energie a času a bez problémů se spokojí s tím, že jejich dítě bude dosahovat průměrných výsledků. To, že dítě nastoupilo do školy, se tak na rodině a jejím životním stylu tolik nepromítne a škola na tyto rodiče neklade příliš vysokou zátěž. Rodiny s vyšším průměrným vzděláním se naopak snaží, aby jejich dítě mělo ve škole úspěch, a rodiče jsou ochotni na tom pracovat. Školní výsledky dítěte pak vnímají jako výsledek práce. Pro tyto rodiče je tak zátěž spojená s nástupem dítěte do školy mnohem vyšší. Obecně je ale škola a školní úspěšnost pro většinu dětí důležitá. „*Současná výchova je u nás, stejně jako ve všech zemích ležících od nás na západ, poznamenána vysokým tlakem rodičů na školní výkony dětí. Tento tlak po roce 1989 pravděpodobně výrazně zesílil, protože je jasné, že podmínkou dobrého společenského uplatnění v blízké budoucnosti už nebude dravost, známosti, ani psychická odolnost, ale kvalitní vzdělání.*“⁶⁴

V rámci chování může rodiče zatěžovat to, že dítě neposlouchá - rodiče se tak kromě školní docházky, která je náročná sama o sobě, musí starat navíc o problémy s chováním jejich dítěte. Situaci může rodičům ztěžovat to, že jejich dítě si neplní přidělené úkoly (rodiče tak musí intenzivně dohlížet na to, jestli má v pořádku domácí úkoly, splněné domácí povinnosti atd.), je nepořádné.

Pokud rodičům záleží i na mimoškolních aktivitách jejich dítěte, mohou vnímat jako zátěž i to, že jejich dítě se nevěnuje žádným koníčkům. V dnešní době stále více dětí tráví svůj volný čas u počítače, což mnoho rodičů může vnímat negativně.

5.2.5 Funkce emocionální

Pocitovanou zátěž každého z rodičů výrazně ovlivňuje vztah ke svému partnerovi. Pokud spolu partneři mají kvalitní vztah a najdou si čas, který tráví spolu, jsou pro sebe

⁶³ In VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 140-141

⁶⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 36

velkou oporu i v těch nejtěžších situacích. Pokud spolu ale rodiče nevycházejí, stres spojený s nástupem dítěte do školy se může ještě prohloubit.

V některých manželstvích spolu rodiče mají po letech soužití tak negativní vztah, že se rozvádějí nebo se dokonce už rozvedli. Krize manželství, po které k rozvodu může dojít, přichází podle Vágnerové⁶⁵ většinou v prvních deseti letech manželství. Řešení manželských krizí rozvodem je v poslední době stále častější. Podle Českého statistického úřadu bylo v roce 2011 rozvedeno 28,1 tisíce manželství.⁶⁶ Rozvodem tak oba manželé, kromě starostí o děti, o které se musí postarat nehledě na své problémy, musí řešit otázky finančního vyrovnání, bydlení, apod. Posléze po dokončení rozvodového procesu zůstává dítě většinou u jednoho z rodičů. Podle Vágnerové⁶⁷ je to nejčastěji matka, a to v poměru 1:9. Tento rodič má sice od bývalého partnera nárok na výživné, i tak je ale jeho situace velmi náročná – najednou musí zastávat v domácnosti roli matky i otce najednou, dříve ale na něco takového nebyl zvyklý. „*Osamělý rodič je objektivně přetížen povinnostmi, nemůže se o ně s nikým podělit a nemůže je ani na určitou dobu předat někomu jinému.*“⁶⁸

V případě, že rodič vychovává své dítě ve druhém manželství, mohou nastat problémy se vztahem dětí k novému partnerovi. Děti ne vždy akceptují nového partnera své matky/otce, mohou s ním mít problémy. Vágnerová⁶⁹ zmiňuje vysokou zátěž nejen matek, které vychovávají vlastní děti v novém manželství (což je nejčastější případ), ale i nevlastních matek vychovávajících děti svého nového partnera, a to především v případech, kdy je starost o děti očekávána právě od ní a nevlastní děti ji neakceptují. V případě nevlastního otce je situace také složitá. Nevlastní otec cítí potřebu mít kontakt se svými biologickými dětmi, což většinou nelibě nese jeho současná partnerka. Jeho nevlastní děti ho ale jako otce většinou nepřijímají a maximum, které může od svých nevlastních dětí očekávat, je tolerance.

Oba rodiče navíc ovlivňují jejich předchozí partneři, se kterými ty nové neustále srovnávají a hodnotí je podle toho. Vágnerová uvádí, že „*míra spokojenosti s životem ve druhém, resp. dalším manželství bývá v průměru nanejvýš stejná nebo menší, než byla*

⁶⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 177

⁶⁶ Český statistický úřad [online]. 2013 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

⁶⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 162

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 163

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 175

*spokojenost s prvním manželstvím (samozřejmě v době před jeho rozpadem).*⁷⁰ Lidé žijící ve druhém manželství jsou také starší, než lidé žijící v prvním manželství. To může být na jednu stranu pozitivum, protože mají nesrovnatelně více zkušeností, na druhou stranu jsou ale mnohem méně přizpůsobiví a jejich druhé manželství je spíše opravou toho prvního než novým, unikátním vztahem.

Kromě vztahů s partnerem ovlivňuje rodiče i vztah k dětem. Pro naprostou většinu rodičů je velmi důležité, aby se jejich dítě cítilo šťastné a spokojené. Rodiče, kteří se domnívají, že jejich dítě šťastné není, jsou vystaveni mnohem vyšší zátěži, než rodiče, kteří jsou přesvědčeni, že jejich dítě šťastné je.

5.2.6 Ochranná funkce

Stresory spojené s ochrannou funkcí rodiny mohou být v době, kdy je dítě v mladším školním věku, spojeny s problémem tuto funkci naplnit. Ochranná funkce rodiny spočívá především v poskytování bezpečí členům rodiny (především dětem). Po vstupu do školy se ale dítěti rozšiřují obzory, rozšiřuje se jeho sociální spektrum. Dítě chce trávit velkou část svého volného času s kamarády, se kterými může často vyrážet mimo domov, mimo dosah rodičů. Rodiče tak neznají přesně, kam jejich dítě odešlo a jestli je v pořádku, nemohou už hlídat veškerý život dítěte a nemohou tak plně zaručit jeho bezpečí. Pro mnoho rodičů může být taková situace velice stresová, obzvláště v dnešní době, kdy jsou média přeplněná informacemi o násilí a únosech dětí apod.

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 176

6 Charakteristika průzkumu a cíle průzkumu

Cílem praktické části této práce bylo zmapovat faktory neurotičnosti u rodičů dětí mladšího školního věku a zjistit, které z těchto faktorů mají největší vliv na jejich neurotičnost. Zajímaly nás především faktory klasifikované v teoretické části v kapitole *Stresory v rodině s dítětem mladšího školního věku*, tedy faktory spojené s plněním funkcí rodiny s dítětem mladšího školního věku.

V rámci cíle praktické části jsme si stanovili několik stěžejních hypotéz, které jsme ověřovali. Problematika stresu rodičů dětí mladšího školního věku je ale podle našeho názoru mnohem širší, proto jsme do praktické části práce zařadili nejen výsledky ověřování našich hypotéz, ale i další, podle našeho názoru nejzajímavější zjištění průzkumu. Tyto další výsledky překládáme v samostatné kapitole.

6.1 Hypotéza 1

Předpokládáme, že zvýšená neurotičnost rodičů bude souviset s ekonomickým statutem rodiny. Podle našeho názoru rodiče s nižšími příjmy budou více neurotičtí než rodiče žijící na vyšší životní úrovni. Vycházíme z toho, že rodiče s vyššími příjmy mají možnost bez větších problémů materiálně zajistit nástup dítěte do školy. Finanční stránka života je proto tolik netíží.⁷¹

V souvislosti s finančním zajištěním předpokládáme i vliv úrovně bydlení rodiny na neurotičnost rodičů. Rodiče s nižší úrovní bydlení budou spíše neurotičtí než rodiče s vyšší úrovní bydlení – rodiče s vyšší úrovní bydlení nemusí řešit tuto problematickou oblast života řešit.

6.2 Hypotéza 2

Předpokládáme, že rodiče, kteří se domnívají, že škola klade na jejich děti příliš nízké nebo příliš vysoké nároky, budou spíše neurotičtí, než rodiče, kteří považují nároky, které škola klade na jejich děti, za průměrné. Vycházíme z toho, že vysoké nároky školy znamenají větší zátěž na dítě a tak i na rodiče v době osobního volna. Zároveň ale příliš nízké nároky

⁷¹ viz Teoretická část, s. 25

mohou rodiče také neurotizovat vzhledem k tomu, že v dnešní době je kvalitnímu vzdělání přikládán velký význam⁷² a rodiče mohou mít o kvalitu vzdělání svého dítěte obavy.

6.3 Hypotéza 3

Předpokládáme, že rodiče, kteří již zkušenosti se školní docházkou svých dětí mají (tedy mají starší dítě, které ji už absolvovalo), budou méně neurotičtí než rodiče, kteří takovou zkušenost nemají.

⁷² viz Teoretická část, s. 26

7 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu jsme zvolili Eysenckův osobnostní dotazník, dotazník MHQ, a několik našich vlastních doplňujících otázek.

Eysenckův osobnostní dotazník (EPQ = *Eysenck Personality Questionnaire*) je jedním z nejznámějších dotazníků na světě a měří několik dimenzí osobnosti – pro nás byla důležitá dimenze neurotičnosti. Jako další měří dotazník např. i míru extravertze a psychoticismu a dále skóre lži.

Dotazník MHQ je ekvivalentem Eysenckova EPQ v dimenzi neuroticismu. Výsledky MHQ přikládáme na dotvoření obrazu, ale v současné době není tento nástroj standardizován, proto jej blíže nepopisujeme. MHQ řeší škálu obecné anxiety, fobie, obsese a kompulze, somatické projekce, deprese, hysterie a obsahuje i skóre věrohodnosti. Pro naše účely slouží k typologii neurotických emocí škála anxiety.

Doplňující otázky byly zaměřeny na faktory, které mohou způsobit zvýšenou neurotičnost rodičů. Doplňující otázky se zabývali konkrétním respondentem a zjišťovaly například pohlaví, věk, vzdělání a další faktory. Podrobný seznam doplňujících otázek je uveden v příloze C.

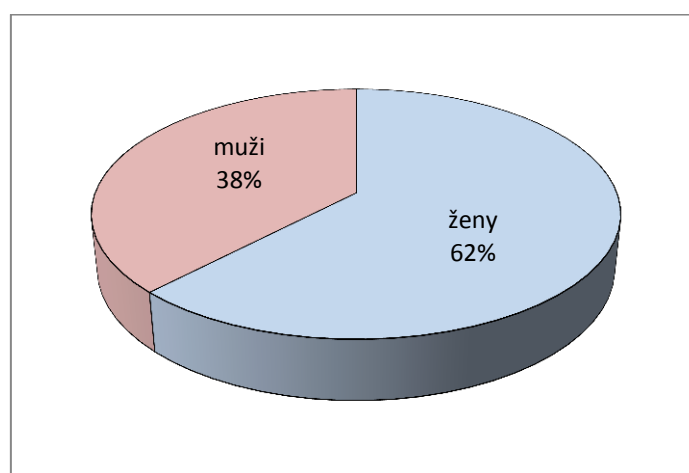
Respondenti odpovídali formou papírového dotazníku, který odevzdali třídní učitelce. Jejich odpovědi jsme přepsali do programu Microsoft Excel, ve kterém jsme získaná data vyhodnotili. K vyhodnocení jsme použili vážený průměr a směrodatnou odchylku. Vážený průměr a směrodatnou odchylku jsme spočítali pro každou doplňující otázku zvlášť a řešili jsme výpočty ke každé nabízené možnosti v souvislosti s mírou neurotičnosti respondentů, kteří tuto možnost označili. U každé doplňující otázky jsme tento výpočet provedli pro neuroticismus v Eysenckově dotazníku i pro škálu anxiety v dotazníku MHQ a výsledky porovnáваме. Nejzajímavější zjištění průzkumu předkládáme znázorněna v grafech a tabulkách (které navíc zahrnují směrodatnou odchylku). Ostatní zjištění jsou pouze popsány v textu.

8 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek zahrnoval 90 respondentů. Všichni respondenti měli alespoň jedno dítě v mladším školním věku, tedy ve věku kolem 7-10 let, studující na základní škole. Průzkum probíhal na 11. Základní škole v Plzni. Ve spolupráci s vedením školy byly rodičům (respondentům) distribuovány dotazníky. Respondenti byli obeznámeni s tím, k čemu dotazníky slouží a že jsou anonymní.

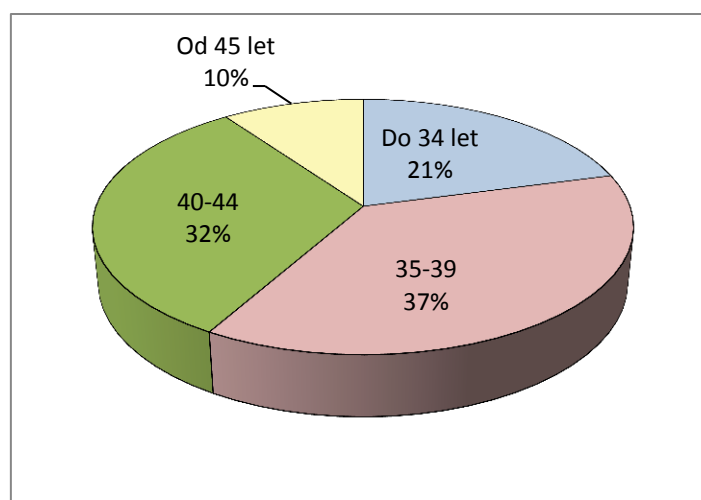
Výzkumný vzorek byl složen z 56 žen a 34 mužů.

Graf č. 1: Poměr žen a mužů

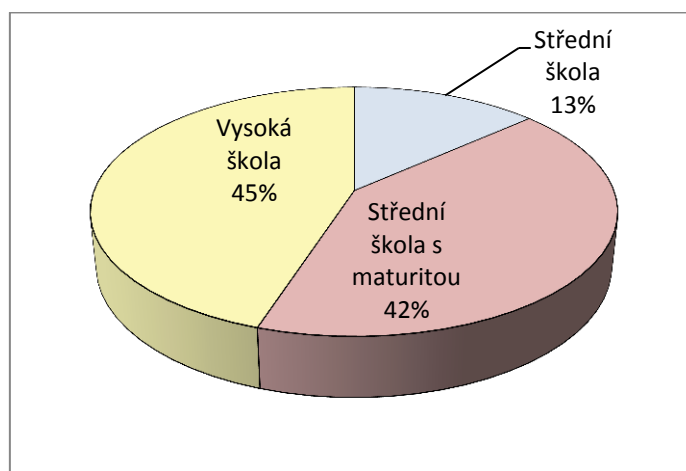
Věkové rozmezí respondentů bylo mezi 29 a 49 lety, přičemž 46 respondentů bylo ve věku do 38 let včetně a 39 respondentů starších 39 let.

Graf č. 2: Věkové rozdělení respondentů

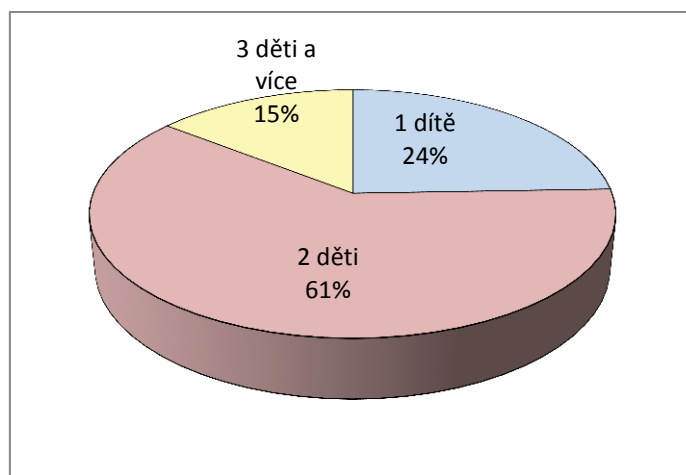
Dále jsme rozdělili vzorek respondentů na absolventy vysoké školy (kterých bylo 42), absolventy střední školy s maturitou (kterých bylo 37) a absolventy střední školy bez maturity (kterých bylo 12).

Graf č. 3: Rozdělení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání

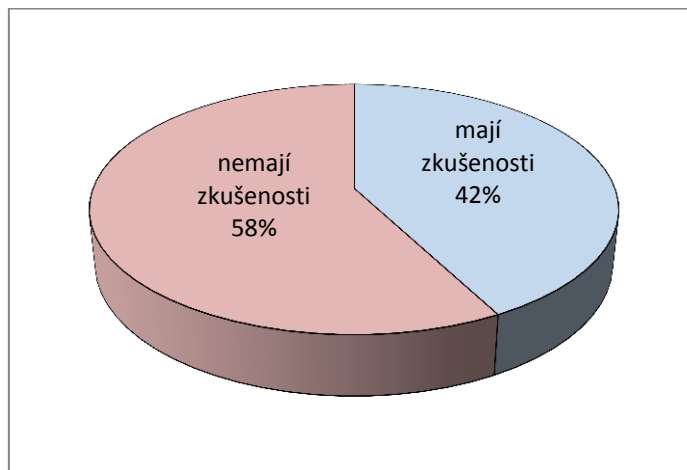
Většina respondentů (55) má dvě děti, 22 respondentů má jedno dítě a nejméně respondentů (13) má 3 a více dětí.

Graf č. 4: Počet dětí

38 respondentů již má zkušenost se školní docházkou některého ze svých dětí – mají starší dítě, které již školní docházkou na prvním stupni absolvovalo. 52 respondentů takovou zkušenost dosud nemělo.

Graf č. 5: Zkušenosti rodičů

I přes to, že se nám podařilo získat odpovědi od devadesáti respondentů, si uvědomujeme, že výzkumný vzorek je příliš malý na to, abychom z něho mohli vyvodit jakékoliv generalizované závěry. I tak ale může výzkum sloužit jako inspirace pro další, rozsáhlejší výzkumy.

9 Hlavní výsledky šetření

9.1 Hypotéza 1

Předpokládali jsme, že zvýšená neurotičnost rodičů bude souviset s ekonomickým statutem rodiny, tj. s příjmy rodiny. Zároveň jsme předpokládali nepřímou úměrnost mezi výší příjmů rodiny a neurotičností respondenta. Na socioekonomický faktor jsme se ptali otázkou č. 5:

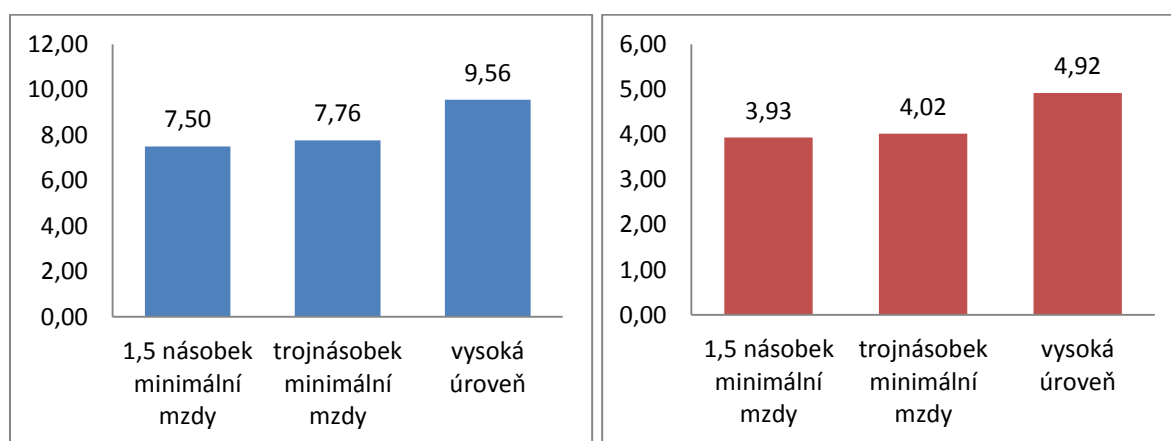
„Výše příjmů naší rodiny... a)...odpovídá minimálně 1,5 násobku životního minima.

b)...odpovídá minimálně trojnásobku životního minima.

c)...je na vysoké úrovni.⁷³

Hypotéza se nepotvrdila, resp. ze získaných dat vyplývá, že výše příjmů rodiny sice má vliv na neurotičnost respondenta, ale je přímo úměrná výši příjmů, tedy že vyšší příjmy rodiny mohou vést ke zvýšené neurotičnosti. Výsledek šetření tedy vychází přesně opačně, než jsme předpokládali.

Graf č. 6: Ekonomický status (EPQ), Graf č. 7: Ekonomický status (MHQ)

Tabulka č. 1: Ekonomický status

Otázka č. 5	EPQ		MHQ	
	Průměr	Směr. Odchylka	Průměr	Směr. Odchylka
1,5 násobek minimální mzdy	7,50	4,40	3,93	2,97
trojnásobek minimální mzdy	7,76	5,26	4,02	3,21

⁷³ viz příloha C

vysoká úroveň	9,56	5,19	4,92	2,70
----------------------	------	------	------	------

Zároveň jsme se ptali respondentů na úroveň jejich bydlení otázkou č. 6:

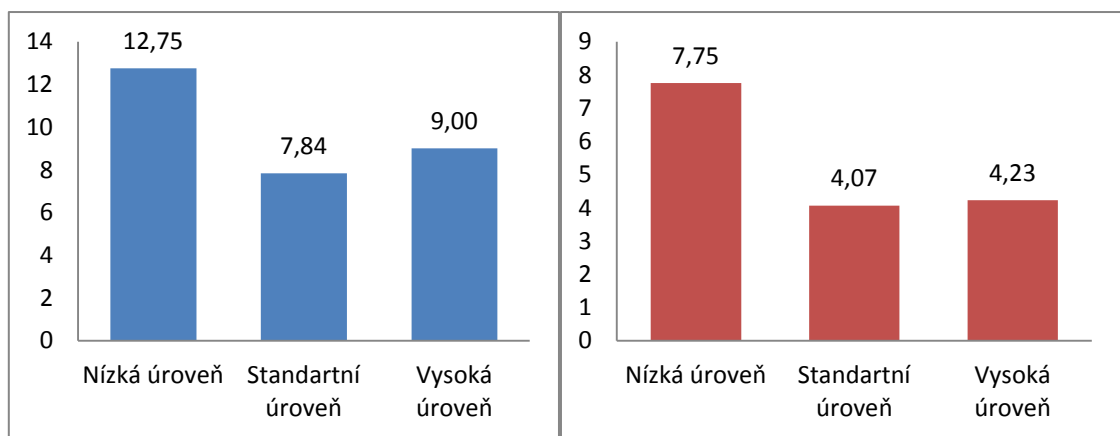
„Bydlíme... a)...na nízké úrovni.

b)...na standardní úrovni.

c)...na vysoké úrovni.“⁷⁴

Předpokládali jsme, že respondenti s nižší úrovní bydlení budou více neurotičtí, než respondenti s vyšší úrovní bydlení. Tento předpoklad se nám potvrdil, ale vzhledem k tomu, že odpověď c), tedy „nízkou úroveň bydlení“ zvolili pouze čtyři respondenti, nemá tato volba statistickou významnost a nebereme ji v potaz. Pokud bychom tuto možnost vyřadili, zbydou nám volby „standardní úroveň“ a „vysoká úroveň“. V rámci těchto dvou voleb bude výsledek stejný jako u otázky č. 5.

Graf č. 8: Úroveň bydlení (EPQ), Graf č. 9: Úroveň bydlení (MHQ)

Tabulka č. 2: Úroveň bydlení

Otázka č.6	EPQ		MHQ	
	Průměr	Směr.odchylka	Průměr	Směr.odchylka
Nízká úroveň	12,75	5,21	7,75	1,92
Standardní úroveň	7,84	5,13	4,07	3,21
Vysoká úroveň	9,00	5,25	4,23	2,49

⁷⁴ viz příloha C

Hypotéza 2

Předpokládali jsme, že rodiče, kteří se domnívají, že škola klade na jejich děti vysoké nebo nízké nároky, budou spíše neurotičtější, než rodiče, kteří považují nároky na jejich děti ze strany školy za průměrné. Na faktor nároků školy jsme se ptali doplňující otázkou č. 27:

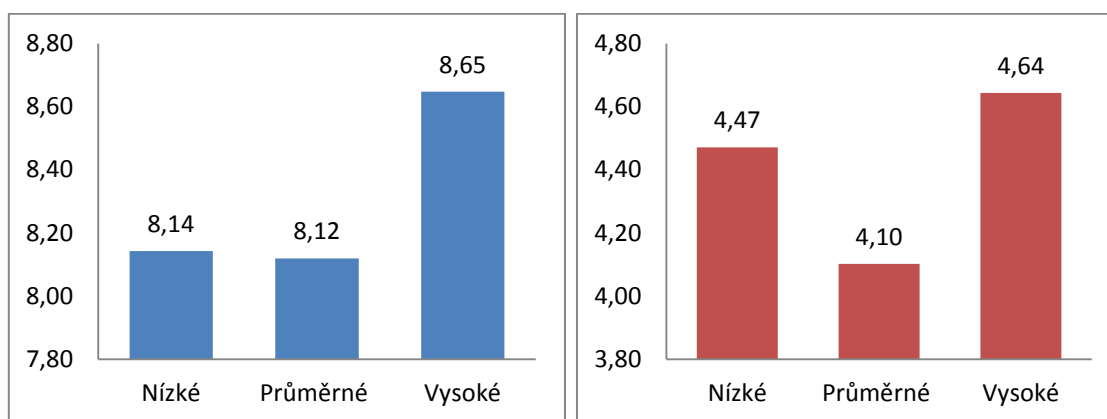
„Škola klade na mé dítě...a)...nízké nároky.

b)...průměrné nároky.

c)...vysoké nároky.⁷⁵

Jak v dotazníku EPQ, tak v dotazníku MHQ, výsledky podle našich předpokladů, tedy na zvýšenou míru neurotičnosti rodičů má vliv vysoké nebo nízké nároky školy.

Graf č. 9: Nároky školy (EPQ), Graf č. 10: Nároky školy (MHQ)

Tabulka č. 3: Nároky školy

Otázka č. 27	EPQ		MHQ	
	Průměr	Směr. Odchylka	Průměr	Směr. Odchylka
Dobré	8,14	4,60	4,47	2,93
Průměrné	8,12	5,18	4,10	3,26
Špatné	8,65	5,08	4,64	2,57

⁷⁵ viz příloha C

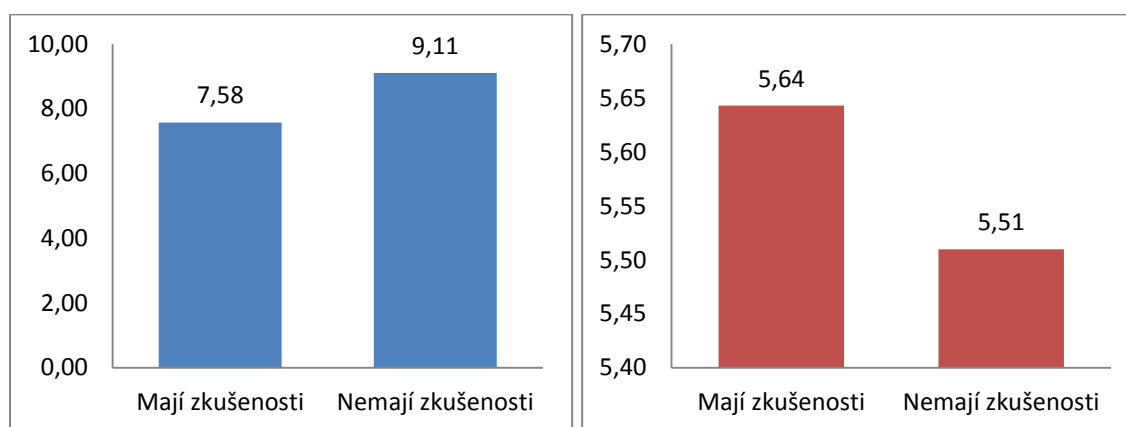
9.2 Hypotéza 3

Předpokládali jsme, že rodiče, kteří mají zkušenosti se školní docházkou svých dětí – tedy mají starší dítě, které ji už absolvovalo – budou méně neurotičtí než rodiče, kteří nemají žádné zkušenosti se školní docházkou svých dětí.

Respondentů jsme se ptali v otázce č. 4: „Kolik máte dětí a v jakém jsou věku?“⁷⁶ Pokud rodiče uvedli kromě dítěte v mladším školním věku i dítě nebo děti starší, zařadili jsme je do kategorie „mají zkušenosti“, pokud uvedli jako nejstarší nebo jediné dítě v mladším školním věku, zařadili jsme je do skupiny „nemají zkušenosti“.

Hypotéza se potvrdila pouze v rámci dotazníku EPQ. Naopak v dotazníku MHQ vyšla neurotičnost respondentů, kteří „nemají zkušenosti“ výrazně nižší, než těch, kteří „mají zkušenosti.“ Pokud vezmeme v úvahu, že určujícím dotazníkem byl pro nás dotazník EPQ, můžeme prohlásit, že se naše hypotéza potvrdila.

Graf č. 11: Zkušenosti (EPQ), Graf č. 12: Zkušenosti (MHQ)

Tabulka č. 4: Zkušenosti

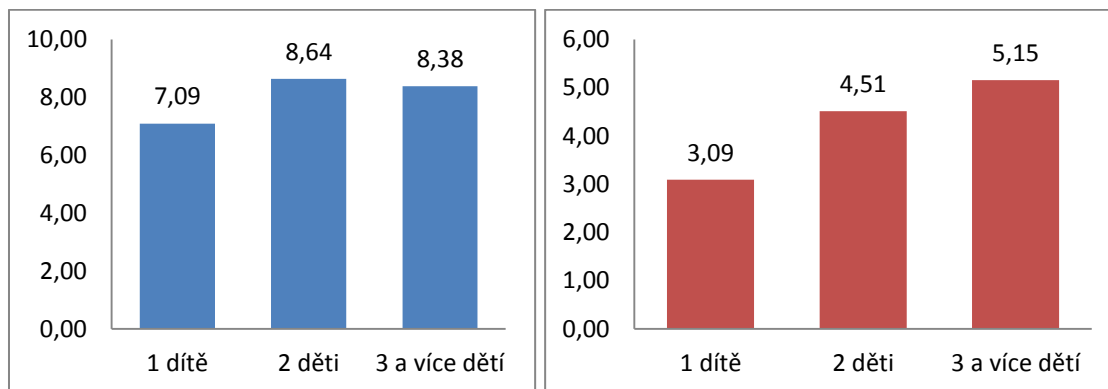
Otázka č. 4	EPQ		MHQ	
	Průměr	Směr. Odchylka	Průměr	Směr. Odchylka
Nemají zkušenosti	7,58	4,69	5,64	2,86
Mají zkušenosti	9,11	4,87	5,51	3,26

Pokud bychom se ale chtěli zamyslet nad důvody, proč mohl výsledek v dotazníku MHQ vyjít zcela opačně, můžeme vzít v úvahu například to, že rodiče, které jsme si označili

⁷⁶ viz příloha C

jako ty, kteří „mají zkušenosti“, mají vždy minimálně dvě děti. Naproti tomu rodiče, kteří jsou označeni jako ti, co „nemají zkušenosti“, mohou mít sice dětí více, ale také mohou mít jen jedno. Pokud se podíváme na graf závislosti počtu dětí na neurotičnosti, zjistíme v obou grafech sníženou míru neurotičnosti respondentů, kteří mají jen jedno dítě.

Graf č. 13: Počet dětí (EPQ), Graf č. 14: Počet dětí (MHQ)

Tabulka č. 5: Počet dětí

Otázka č. 4 - počet dětí	Eysenck		MHQ	
	Průměr	Směr. Odchylka	Průměr	Směr. Odchylka
1 dítě	7,09	4,81	3,09	2,35
2 děti	8,64	5,18	4,51	3,20
3 a více dětí	8,38	4,67	5,15	3,23

V kategorii rodičů s jedním dítětem jsou zařazeni pouze rodiče, kteří „nemají zkušenosti“ a mohli bychom tedy uvažovat nad tím, že snížená neurotičnost rodičů, kteří „nemají zkušenosti“ v grafech č. 11 a 12 může souviset s tím, že tato kategorie obsahuje celou kategorii rodičů, kteří mají jen jedno dítě, z grafů č. 13 a 14. Tím se průměrná neurotičnost kategorie „nemají zkušenosti“ výrazně snižuje.

10 Další výsledky šetření

Náš průzkum zahrnoval více faktorů, než kterých se týkaly stěžejní hypotézy. Níže proto uvádíme další výsledky našeho šetření. Výsledky, které jsou podle našeho názoru nejzajímavější, jsou zpracovány v grafech a tabulkách, ostatní pouze krátce komentujeme. Doplňující otázky, kterými jsme se ptali na zjišťované faktory, jsou v přesném znění dostupné v příloze C, proto je v této kapitole praktické části práce budeme pouze parafrázovat.

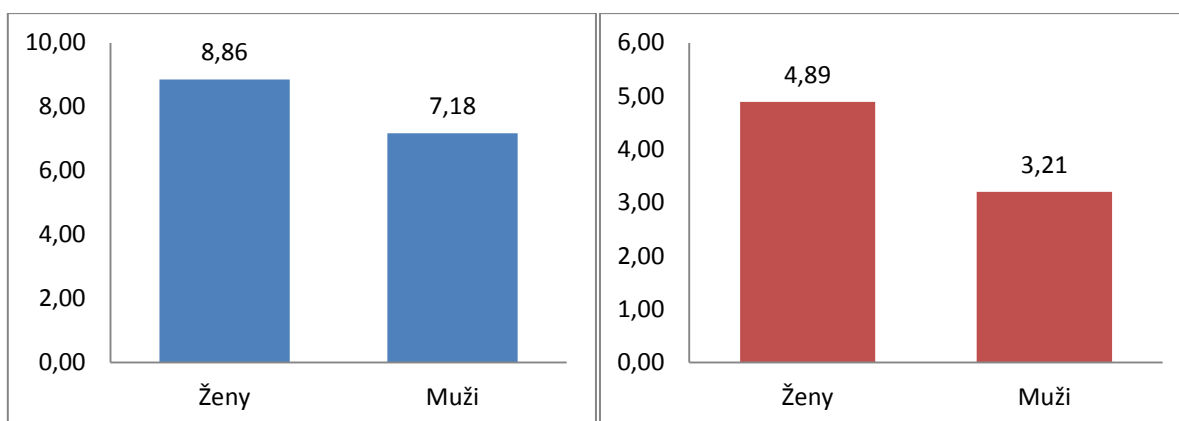
Tato kapitola je koncipována stejným způsobem jako klasifikace stresorů rodičů, kterou jsme se pokusili nastínit v teoretické části práce v kapitole *Stresory v rodině s dítětem mladšího školního věku*. Výsledky jsou proto rozděleny podle funkcí rodiny, se kterými souvisí faktory neurotičnosti. Chybí pouze funkce biologická a reprodukční, se kterou by podle našeho názoru neměli mít rodiče dětí mladšího školního věku problémy.

10.1 Biologická funkce

Podle našeho názoru by rodiče dětí mladšího školního věku neměly mít s touto funkcí problémy, nicméně zařazujeme pod tuto funkci faktor, který by s ní mohl určitým způsobem souviset – faktor pohlaví respondenta. V dotazníku EPQ i v dotazníku MHQ vykazovaly ženy vyšší míru neurotičnosti než muži. V souvislosti s mladším školním věkem dětí respondentů je možné, že ženy, které stále ve většině rodin dohlížejí na školní práci dětí a starají se o to, aby mělo jejich dítě vše v pořádku, jsou tak v tomto ohledu více zatíženy než muži.

V obecné rovině bychom mohli říci, že ženy jsou více emotivní než muži a tak i vykazují zvýšenou míru neurotičnosti.

Graf č. 15: Ženy vs. muži (EPQ), Graf č. 16: Ženy vs. muži (MHQ)

Tabulka č. 6: Ženy vs. muži

Otázka č. 1	EPQ		MHQ	
	Průměr	Směr. odchylka	Průměr	Směr. odchylka
Ženy	8,86	4,65	4,89	3,19
Muži	7,18	5,49	3,21	2,62

10.2 Materiální funkce

Kromě dotazů spojených s finančním zabezpečením a úrovní bydlení jsme zařadili i otázku č. 14, kde se zajímáme o to, zda si respondenti nosí práci domů, otázku č. 13 – zda mají čas na to, aby se pravidelně věnovali svým koníčkům a otázku č. 12 – dotazující se na dostatek spánku. Tyto otázky mohly mít podle nás souvislost s finanční situací rodiny: snaha o vyšší plat může vést k práci i ve svém volném čase, nedostatek času na své záliby a následně i nedostatek času na spánek popř. poruchy spánku. Ani jeden z těchto faktorů nemá podle našich výsledků vliv na míru neurotičnosti rodičů dětí mladšího školního věku.

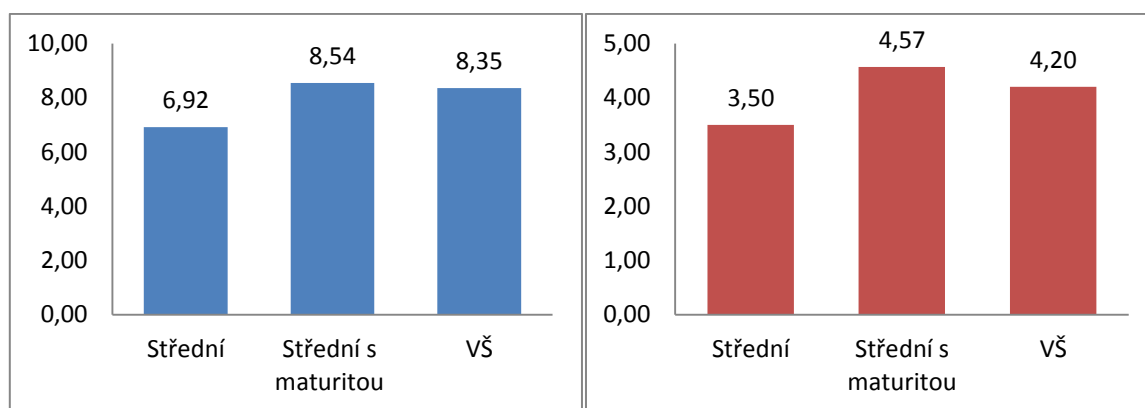
10.3 Výchovná funkce

V rámci výchovné funkce jsme zařadili několik otázek týkající především školní úspěšnosti dětí respondentů, kde se výrazný efekt na neurotičnost neprojevil (kromě otázky č. 27, která je zpracována jako jedna z hypotéz výše). Dále jsme se dotazovali na plnění povinností dítěte mimo školu (otázka č. 18). Výsledky pro otázku č. 18 nám vliv na neurotičnost rodičů neukázaly.

Jako další nás zajímalo vzdělání rodičů, na které jsme se ptali v otázce č. 3, kde rodiče vybrali jednu z možností. V rámci teoretické části zmiňujeme⁷⁷ souvislost vyššího vzdělání a vnímání důležitosti vzdělání. Na základě toho bychom se mohli domnívat, že rodiče s vyšším dosaženým vzděláním by měli klást na vzdělání svých dětí větší důraz a nástup dítěte do školy by tak pro ně měla být větší zátěž. Měli by tedy vykazovat vyšší neurotičnost. Výsledky šetření ale překvapivě žádnou zvláštní souvislost neurotičnosti s dosaženým vzděláním neukázaly.

⁷⁷ viz Teoretická část, s. 26

Graf č. 17: Vzdělání (EPQ), Graf č. 18: Vzdělání (MHQ)

Tabulka č. 7: Vzdělání

Otázka č. 3	EPQ		MHQ	
	Průměr	Směr. odchylka	Průměr	Směr. odchylka
Střední	6,92	3,30	3,50	2,22
Střední s maturitou	8,54	4,42	4,57	3,06
Vysokoškolské	8,35	5,89	4,20	3,19

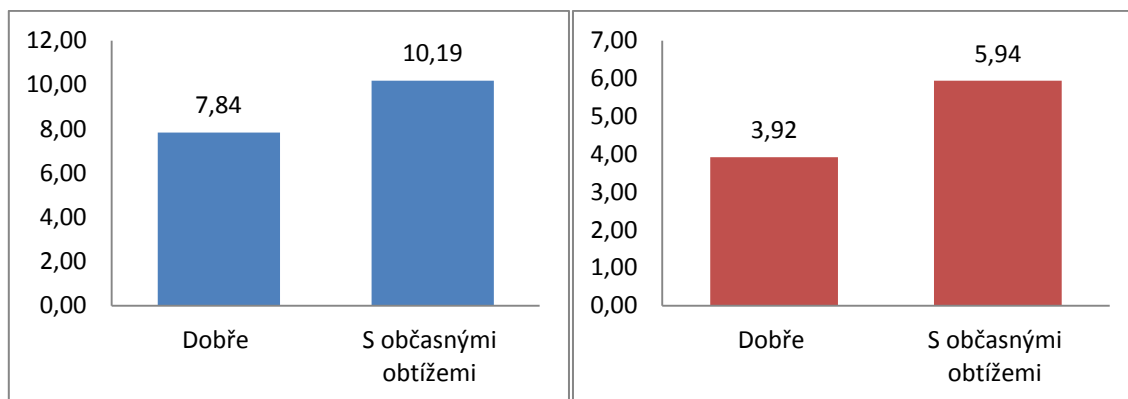
Výsledek můžeme vysvětlit například tak, že rodiče (obzvláště ti, kteří již absolvovali vysokou školu) mohou považovat základní školu za relativně snadnou, neberou ji tedy tak vážně, jak jsme se domnívali a tím pádem se jejich dosažené vzdělání příliš neprojeví na míře neurotičnosti. Z výsledků obou dotazníků bychom dokonce mohli vyvodit, že rodiče, kteří mají absolvovanou střední školu s maturitou, vnímají první stupeň základní školy jako více zátěžový, než rodiče, kteří absolvovali vysokou školu. K rozvíjení takových úvah by ale bylo třeba zpracovat další práci, zaměřenou na toto téma.

10.4 Emocionální funkce

V rámci emocionální funkce jsme se zaměřili na vztahy a komunikaci mezi respondentem a jeho dítětem a respondentem a jeho partnerem. Na vztahy s partnerem jsme se dotazovali v otázce č. 9. Respondenti vybírali z možností *dobře/s občasnými obtížemi/těžko*. V získaných výsledcích nás zaujala dvě zjištění. V první řadě to, že ani jeden respondent nezvolil možnost c), tedy všichni respondenti spolu se svými partnery buď vychází dobře, nebo jen s občasnými obtížemi. Tento výsledek je s největší pravděpodobností specifický jen

pro náš vzorek respondentů a v rozsáhlejší výzkumu by jistě někdo možnost c) zvolil, i tak nás ale tento výsledek mile překvapil. Jako druhé zjištění bychom rádi uvedli vliv vztahu respondentů se svými partnery na míru jejich neurotičnosti. Tento vliv je výrazně patrný u dotazníku EPQ i MHQ.

Graf č. 19: Vztahy s partnerem (EPQ), Graf č. 20: Vztahy s partnerem (MHQ)

Tabulka č. 8: Vztahy s partnerem

Otázka č. 9	EPQ		MHQ	
	Průměr	Směr. Odchylka	Průměr	Směr. Odchylka
Dobré	7,84	4,88	3,92	3,00
Průměrné	11,38	5,47	5,94	3,25
Špatné	0	0	0	0

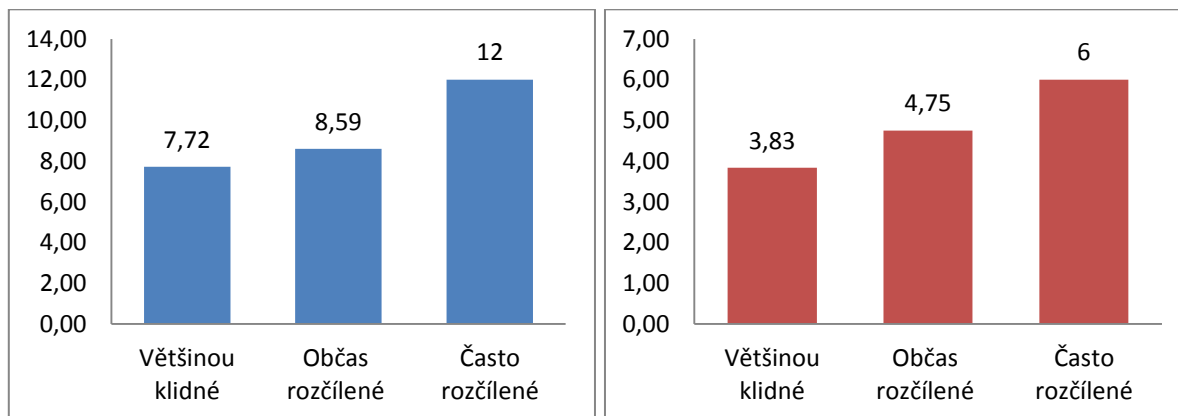
V souvislosti se vztahy mezi respondenty a jejich partnery jsme se dotazovali i na jejich rodinný status – tedy zda jsou (a) svobodní/poprvé/ženatí (vdané), (b) poprvé rozvedení, (c) podruhé a vícekrát rozvedeni. Naším záměrem bylo zjistit, zda má rodinný status vliv na míru neurotičnosti respondentů. Vzhledem k tomu, že naprostá většina respondentů (78) uvedla jako svůj rodinný stav „poprvé ženatý (vdaná)“, nepovažujeme výsledky za relevantní a ani je neuvádíme.

V rámci vztahu respondenta a jeho dítěte byla mírně zvýšená neurotičnost u rodičů, kteří uvedli, že se svým dítětem vycházejí těžko, popř. s mírnými obtížemi. Závislost časté nebo méně časté komunikace respondenta se svým dítětem se nám neprokázala.

Jako další jsme v rámci emocionální funkce pokládali otázku č. 16, kterou jsme se dotazovali na převládající emoční ladění dětí respondentů – zde je patrný výrazný vztah

s neurotičností respondentů, a to v dotazníku EPQ i MHQ. Výsledek tak odpovídá názoru uvedenému v teoretické části, že rodičům velmi záleží na tom, jak se jejich dítě cítí.⁷⁸

Graf č. 21: Emoční ladění dětí (EPQ), Graf č. 22: Emoční ladění dětí (MHQ)

Tabulka č. 9: Emoční ladění dětí

Otázka č. 16	EPQ		MHQ	
	Průměr	Směr. odchylka	Průměr	Směr. odchylka
Většinou klidné	7,72	5,08	3,83	3,05
Občas rozčilené	8,59	5,11	4,75	3,13
Často rozčilené	12	5,05	6	0,71

10.5 Ochranná funkce

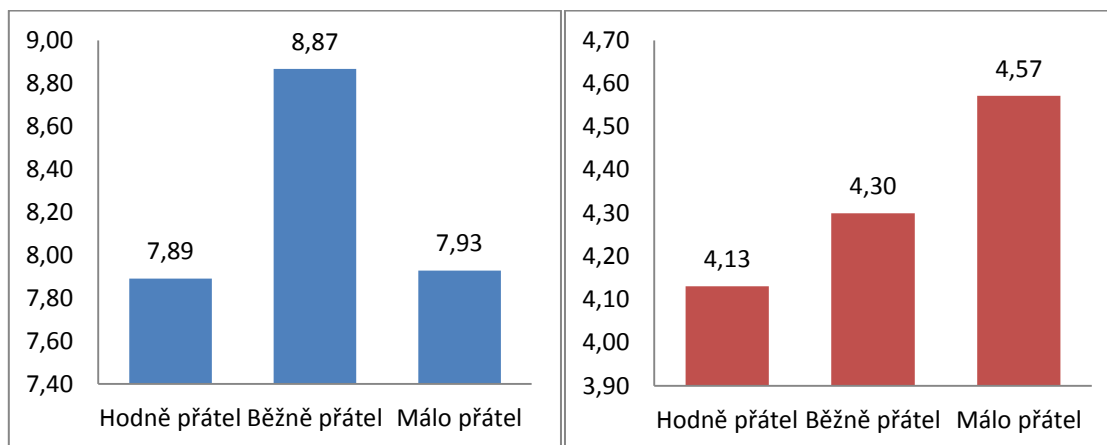
Ochrannou funkci rodiny jsme mapovali v otázce č. 28, kde jsme se ptali, zda si myslí, že jejich dítě má hodně nebo málo přátel. Vyšší množství přátel může souviset se sníženou možností rodiče kontrolovat bezpečí dítěte v jeho volném čase⁷⁹ a může tak znamenat zvýšenou neurotičnost rodiče. Nicméně v obou dotaznících – EPQ i MHQ byla patrná velmi nízká míra neurotičnosti rodičů, kteří se domnívali, že jejich dítě má hodně přátel, oproti ostatním dvěma možnostem, které rodiče volili (tedy že dítě má běžně nebo málo přátel). Jako jedno z možných vysvětlení můžeme uvést, že rodiče, kteří jsou přesvědčeni, že jejich dítě má hodně přátel, jsou spokojeni se sociálním statutem dítěte (tedy mají dobrý pocit, že jejich dítě má dostatek přátel) a tento pocit spokojenosti je silnější než obavy, že by se dítěti při hře s kamarády mohlo něco stát. Další výsledky v dotazníku MHQ ukázaly nepřímou úměrnost mezi množstvím přátel dítěte a mírou neurotičnosti jeho rodiče. Naopak v dotazníku

⁷⁸ teoretická část, s. 27-28

⁷⁹ viz Teoretická část, s. 28

EPQ nebyla tato úměrnost patrná, naopak jako výrazně neurotičtí se projeví rodiče, jejichž děti mají podle jejich názoru běžné množství přátel. Zjistit, z jakého důvodu tomu tak je ale záležitostí jiného průzkumu.

Graf č. 23: Množství přátel dítěte (EPQ), Graf č. 24: Množství přátel dítěte (MHQ)

Tabulka č. 10: Množství přátel dítěte

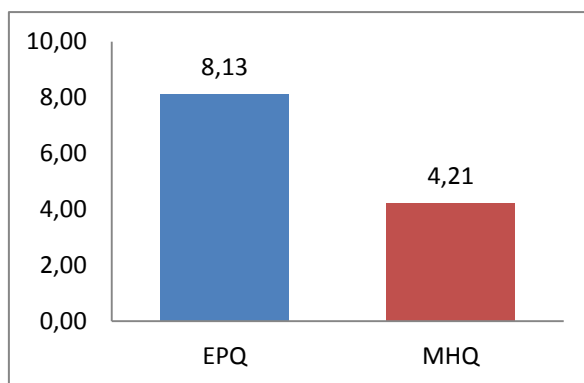
Otázka č. 28	EPQ		MHQ	
	Průměr	Směr. Odchylka	Průměr	Směr. Odchylka
Hodně přátel	7,89	5,53	4,13	2,72
Běžně přátel	8,87	4,51	4,30	3,13
Málo přátel	7,93	4,42	4,64	2,85

Dále jsme se ptali v otázce č. 24 na zdraví dítěte – zajistit, aby bylo dítě zdravé, je dnes velmi sledovaná zodpovědnost rodičů v rámci ochranné funkce, je tedy možné, že když dítě často stoná, bude to mít na neurotičnost rodičů vliv a bude patrná přímá úměra mezi častějšími nemocmi dítěte a mírou neurotičnosti rodičů. Tato přímá úměra se ale nepotvrdila.

11 Sumarizace výsledků

Výzkumný vzorek byl složen z devadesáti respondentů. Respondenti vyplnili dotazník EPQ a MHQ, ve kterých jsme se zajímali o dimenzi neurotičnosti (EPQ) a škálu anxiety (MHQ), a dále zodpověděli několik doplňujících otázek. Průměrná hodnota neurotičnosti v celém vzorku byla 8,13 v dotazníku EPQ a 4,21 v dotazníku MHQ.

Graf č. 25: Průměrné hodnoty

Tabulka č. 11: Průměrné hodnoty

Celkový průměr	Průměrné hodnoty	Směrodatná odchylka
EPQ	8,13	5,06
MHQ	4,21	3,10

Vyšší průměrnou míru neurotičnosti vykazovali ženy než muži.

V praktické části jsme si stanovili tři stěžejní hypotézy. První z nich, spojená s finančním zabezpečením rodiny, se nepotvrdila, resp. potvrdila se souvislost mezi ekonomickým statusem rodiny a neurotičností rodičů, ale tato souvislost je přesně opačná, než jsme očekávali. Stejný výsledek navíc vyplynul z obou dotazníků, ze kterých jsme vycházeli – dotazníku EPQ i MHQ. Druhá hypotéza, která byla zaměřena na nároky, které škola klade na děti respondentů, se potvrdila pouze v rámci dotazníku MHQ. Dotazník MHQ ale není standardizovaným nástrojem pro měření neurotičnosti, proto výsledky, které poskytuje, nemají patřičnou relevanci. Třetí hypotéza, zaměřená na předchozí zkušenosti rodičů se školní docházkou jejich dětí, se potvrdila v rámci dotazníku EPQ. Vzhledem k tomu, že dotazník EPQ jsme považovali za stěžejní, považujeme tento výsledek za relevantní.

Kromě výsledků pro tři hlavní hypotézy jsme získali další výsledky. Mezi nejzajímavější řadíme to, že vliv dosaženého vzdělání rodičů neměl vliv na jejich neurotičnost. Dále nás zaujal vliv vztahu respondentů se svými partnery na neurotičnost respondentů. Vztah s partnerem tak podle našich výsledků ovlivňuje míru neurotičnosti respondenta – tento závěr se shoduje s předpoklady v teoretické části této práce.⁸⁰

⁸⁰ viz Teoretická část, s. 27-28

Závěr

Rodina je jedním z nejdůležitějších určujících prvků v našich životech. Rodiče jsou garanty její funkčnosti a samotné existence. Tato úloha je ale čím dál složitější, obzvláště v dnešní době, kdy je trend spíše se rozvádět, než se snažit udržet manželství. Rozvody přitom zasahují především děti, které, obzvláště v mladším školním věku kdy se začínají adaptovat na svou novou roli školáka, potřebují od obou svých rodičů pevnou oporu a pocit jistoty a bezpečí. Proto je důležité, abychom se snažili rodičům co nejvíce pomoci jejich úlohu zvládnout. Zmapování faktorů, které jim tuto situaci ztěžují, je první krokem. Na základě těchto znalostí pak můžeme lépe rozumět problematice stresu rodičů a tím tyto faktory zmírnit.

Cílem této práce bylo proto zmapování faktorů neurotičnosti rodičů dětí mladšího školního věku. Průzkum nám potvrdil souvislost mnoha faktorů s mírou neurotičnosti rodičů. Z faktorů, které na míru neurotičnosti vliv mají, nás zaujal vztah finanční situace rodiny respondentů a míry jejich neurotičnosti: předpokládali jsme, že čím nižší je ekonomický status rodiny, tím vyšší míru neurotičnosti budou respondenti vykazovat. Tento předpoklad jsme zakládali na tom, že horší finanční situace rodiny znamená více starostí pro rodiče a tedy vyšší míru neurotičnosti. Výsledky našeho průzkumu ale ukázaly přesný opak, tedy čím vyšší příjmy rodina má, tím vyšší míru neurotičnosti vykazují rodiče.

Mnoho faktorů, u kterých jsme byli přesvědčeni, že budou mít na míru neurotičnosti vliv, se nám naopak nepotvrdilo. Například jsme na základě zpracování teoretické části předpokládali, že vzdělání respondentů bude mít vliv na míru jejich neurotičnosti, a to z toho důvodu, že nástup jejich dítěte do školy berou velmi vážně a tak i nové povinnosti, které s tím souvisí, je budou více neurotizovat. Vliv dosaženého vzdělání na míru neurotičnosti respondentů se ale neprokázal, a jediná skupina, která vykazovala vyšší míru neurotičnosti, byla skupina respondentů, kteří označili jejich nejvyšší dosažené vzdělání jako „*střední s maturitou*“.

Oba tyto překvapivé výsledky mohou být předmětem dalšího zkoumání, protože nemůžeme určit, zda jde o neobvyklý a zajímavý jev nebo o statistickou nevýznamnost způsobenou příliš malým vzorkem. Dospěli jsme tedy k několika zajímavým a překvapivým výsledkům a zároveň i několika výsledkům, které jsme předpokládali. I když tyto výsledky mohou být zatíženy statistickou chybou, ukazuje se, že problematika je komplexní a vidíme zde prostor pro další výzkumnou činnost.

Resumé

Tato bakalářská práce má název „Faktory neurotičnosti rodičů dětí mladšího školního věku“. Skládá se z teoretické a praktické části.

Teoretická část se zabývá stresem a stresory rodičů dětí mladšího školního věku a širšími souvislostmi s tímto tématem. V první kapitole teoretické části je tak vymezen a zařazen do souvislosti s temperamentovými vlastnostmi pojem neurotičnost. Ve druhé kapitole se věnujeme tématu rodiny, se kterým stres rodičů úzce souvisí, ve třetí rodičovské roli a ve čtvrté kapitole obrazu současné české rodiny na pozadí historických souvislostí. V poslední, páté kapitole je rozebrán pojem stres a také stresory rodičů, které jsou i klasifikovány.

Praktickou část práce tvoří výsledky průzkumu provedeného na rodičích dětí mladšího školního věku žijících v Plzeňském kraji, kterým byl rozdán dotazník EPQ a MHQ. Výsledky průzkumu uvádíme v poslední, závěrečné kapitole praktické části.

Summary

This bachelor thesis is called „Factors of neuroticism of parents of young school-aged children“. It consists of theoretical and practical part.

Theoretical part describes stress and stressors of parents of young school-aged children, and the connection between this topic and broader context. In the first chapter is defined the concept of temperament and concept of neuroticism within this topic. In the second chapter we deal with the topic of family, which is related very closely with stress of parents. In the third chapter we deal with parent's role in the family and in the fourth chapter with the image of present-day family in Czech Republic on the historical background. In the last chapter we deal with the topic of parent's stress and stressors, and we focused to classify these stressors.

Practical part consists of results of our research realized on parents of young-aged children living in Pilsen region. Parents were given questionnaires EPQ and MHQ. The results of our research are summarized in the final chapter.

Seznam použité literatury

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1993, 415 p. ISBN 80-706-6534-3.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HOLEČEK, Václav, Jana MIŇHOVÁ a Pavel PRUNNER. *Psychologie pro právníky*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, 311 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7350-3.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak zvládat stres*. Praha: Grada - Avicenum, 1994, 190 s. ISBN 80-716-9121-6.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996, 143 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-085-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

ZDENĚK MATĚJČEK, Marie Pokorná. *Rodičům na nejhezčí cestu*. 1. vyd. Jinočany: H, 2004. ISBN 80-731-9023-0.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vyd. Praha: Grada, 1997, 187 s., obr. ISBN 80-716-9587-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9.

MIŇHOVÁ, Jana. *Psychopatologie pro právníky*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 134 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9870-9.

MIŇHOVÁ, Jana a Pavel PRUNNER. *Kapitoly ze sociální psychologie pro právníky*. 2. upr. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2000, 165 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-902-6279-1.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, 620 s. ISBN 978-80-200-1680-5.

NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2004, 82 s. ISBN 80-704-3281-0.

PRAŠKO, Ján. *Úzkostné poruchy: klasifikace, diagnostika a léčba*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 413 s. ISBN 80-717-8997-6.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 p. ISBN 80-859-3148-6.

SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. 1. Překlad Stanislav Štech, Ludmila Šašková. Praha: Portál, 1999, 127 s. ISBN 80-717-8249-1.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, 219 s. ISBN 978-807-3672-508.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-802-4621-531.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 467 s. ISBN 978-802-4618-326.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001, 260 s. ISBN 80-247-0042-5.

ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2001, xxvii, 622 s. ISBN 80-246-0390-X.

Seznam elektronických zdrojů

ABZ slovník cizích slov [online]. 2005-2006 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/neuroticismus>

Český statistický úřad [online]. 2013 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

Portál veřejné správy [online]. 2013 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=30393&fulltext=&nr=94~2F1963&part=&name=&rpp=100#local-content>

MAŘÍKOVÁ, Hana. *Muž v rodině: Democratizace sféry soukromé* [online]. 1999 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/143_99-6wptext.pdf

Seznam příloh

Příloha A Dotazník EPQ

Příloha B..... Dotazník MHQ

Příloha C..... Doplnkové otázky

Příloha A

85. Máte hodně různých koníčků?	ANO	NE
86. Rozmyslíte si vše důkladně, než se do něčeho pustíte?	ANO	NE
87. Střídají se u Vás často dobré a špatné nálady?	ANO	NE
88. Nechal jste se někdy pochválit za něco, o čem jste věděl, že to udělal někdo jiný?	ANO	NE
89. Přikládáte velký význam tomu, co si lidé myslí?	ANO	NE
90. Jste povídativí?	ANO	NE
91. Dělaloby Vám starosti, kdybyste měl dluhy?	ANO	NE
92. Cítíte se někdy mizerně a nevíte proč?	ANO	NE
93. Přispíváte finančně na dobročinné účely?	ANO	NE
94. Zachtělo se Vám někdy něčeho dalšího, než co Vám patřilo?	ANO	NE
95. Myslíte si o sobě, že máte velmi živou povahu?	ANO	NE
96. Rozruší Vás, vidíte-li, že trpí dítě nebo zvíře?	ANO	NE
97. Trápíte se často pro něco, co jste neměl udělat nebo říci?	ANO	NE
98. Dá se o Vás říci, že nemáte rád lidi, kteří se neumějí chovat?	ANO	NE
99. Dodržíte vždy své sliby i navzdory překážkám?	ANO	NE
100. Dokážete se obyčejně úplně uvolnit a bavit ve veselé společnosti?	ANO	NE
101. Jste často podrážděný?	ANO	NE
102. Měli by lidé jednat pouze v souladu se zákonem?	ANO	NE
103. Svedl jste někdy vinu na někoho jiného, ačkoliv jste věděl, že jste chybu udělal Vy sám?	ANO	NE
104. Poznáváte rád nové lidi?	ANO	NE
105. Pokládáte slušné chování za důležité?	ANO	NE
106. Jsou vaše city lehce zranitelné?	ANO	NE
107. Jsou vaše zvyky dobré a žádoucí?	ANO	NE
108. Máte při společenských příležitostech sklon držet se stranou?	ANO	NE
109. Užíval byste léky, které mohou mít škodlivé či neobvyklé účinky?	ANO	NE
110. Zdá se Vám často, že máte všeho „plné zuby“?	ANO	NE
111. Přivlastnil jste si někdy něco (třeba špendlík nebo knoflík), i když Vám to nepatřilo?	ANO	NE
112. Chodíte rád často do společnosti?	ANO	NE
113. Jednáte raději podle vlastního uvážení než podle předpisů?	ANO	NE
114. Dělá Vám dobře ubližovat lidem, které máte rád?	ANO	NE
115. Trápí Vás často pocit viny?	ANO	NE
116. Mluvíte někdy o věcech, o nichž nic nevíte?	ANO	NE
117. Dáváte přednost četbě před setkáním s lidmi?	ANO	NE
118. Máte nepřátele, kteří Vám chtějí uškodit?	ANO	NE
119. Řekl byste o sobě, že jste nervózní?	ANO	NE
120. Máte hodně přátel?	ANO	NE
121. Děláte rád „kanadské žertíky“, které mohou lidem ubližovat?	ANO	NE
122. Jste člověk, co se často trápí?	ANO	NE
123. Plnil jste jako dítě příkazy okamžitě a bez odmlouvání?	ANO	NE
124. Řekl byste o sobě, že jste bezstarostný?	ANO	NE
125. Mají pro Vás dobré chování a bezúhonnost velký význam?	ANO	NE

126. Byly Vaše postoje často v rozporu s představami rodičů?	ANO	NE
127. Trápíte se kvůli hrozným věcem, které se mohly přihodit?	ANO	NE
128. Už jste někdy pokazil nebo ztratil něco, co patřilo někomu jinému?	ANO	NE
129. Jste obvykle první při navazování nových přátelství?	ANO	NE
130. Řekl byste o sobě, že jste nervózní nebo žijete v napětí?	ANO	NE
131. Když jste mezi lidmi, jste většinou zticha?	ANO	NE
132. Myslíte si, že je manželství staromódní a že by mělo zaniknout?	ANO	NE
133. Stává se Vám občas, že se trochu vychloubáte?	ANO	NE
134. Máte ve srovnání s většinou lidí méně vyhraněný názor na to, co je správné a co nesprávné?	ANO	NE
135. Dokážete lehce oživit nudnou společnost?	ANO	NE
136. Dělá Vám starosti Vaše zdraví?	ANO	NE
137. Řekl jste někdy o někom něco zlého nebo velmi nepěkného?	ANO	NE
138. Spolupracujete rád s druhými lidmi?	ANO	NE
139. Vyprávíte rád svým přátelům vtipy a zábavné historky?	ANO	NE
140. Případá Vám většina věcí stejná?	ANO	NE
141. Byl jste někdy jako dítě drzý ke svým rodičům?	ANO	NE
142. Setkáváte se rád s lidmi?	ANO	NE
143. Trápí Vás, když víte o nedostatecích ve své práci?	ANO	NE
144. Trpíte nespavostí?	ANO	NE
145. Soudí o Vás víc lidí, že jednáte unáhleně a zbrkle?	ANO	NE
146. Umýváte si před každým jídlem ruce?	ANO	NE
147. Máte skoro vždy po ruce „pohotovou odpověď“, když Vás někdo osloví?	ANO	NE
148. Přicházíte na dojednanou schůzku s velkým časovým předstihem?	ANO	NE
149. Jste často bez důvodů skleslý a unavený?	ANO	NE
150. Podváděl jste už někdy při nějaké hře?	ANO	NE
151. Děláte rád věci, při nichž je třeba jednat rychle?	ANO	NE
152. Je (či byla) Vaše matka dobrý člověk?	ANO	NE
153. Rozhodujete se často bez rozmyšlení?	ANO	NE
154. Zdá se Vám často, že je život nudný?	ANO	NE
155. Využil jste někdy výhod, které Vám z někoho plynou?	ANO	NE
156. Pouštíte se často do více činností, než na kolik Vám stačí čas?	ANO	NE
157. Snaží se Vám lidi vyhnout?	ANO	NE
158. Trápí Vás to, jak vypadáte?	ANO	NE
159. Myslíte si, že lidé věnují příliš mnoho pozornosti zabezpečení budoucnosti spořením a uzavíráním pojistek?	ANO	NE
160. Chtělo se Vám někdy zemřít?	ANO	NE
161. Vyhnul byste se placení daní, kdybyste si byl jist, že se na to nemůže přijít?	ANO	NE
162. Umíte rozproudit zábavu ve společnosti?	ANO	NE
163. Snažíte se nebýt k lidem hrubý?	ANO	NE
164. Trápíte se po nějaké nepříjemné zkušenosti dlouho?	ANO	NE
165. Řídíte se obvykle příslovím: „Dvakrát měř, jednou řež“?	ANO	NE
166. Trval jste někdy na tom, aby bylo „po Vašem“?	ANO	NE
167. Máte problémy s nervy?	ANO	NE
168. Cítíte se často osamělí?	ANO	NE

169. Věříte tomu, že lidé většinou říkají pravdu?	ANO	NE
170. Jednáte vždy v souladu s tím, co říkáte?	ANO	NE
171. Urazíte se lehko, když lidé projeví nespokojenost s Vámi nebo prací, kterou děláte?	ANO	NE
172. Je lepší řídit se pravidly společnosti než jít vlastní cestou?	ANO	NE
173. Přišel jste někdy pozdě na domluvené setkání nebo do práce?	ANO	NE
174. Máte kolem sebe rád hodně pohybu a vzrušení?	ANO	NE
175. Chtěl byste, aby se Vás lidi báli?	ANO	NE
176. Překypujete někdy energií a jindy zase upadáte do úplné nečinnosti?	ANO	NE
177. Odkládáte někdy na zítřek to, co byste měl udělat dnes?	ANO	NE
178. Myslí si o Vás lidé, že jste velmi živý?	ANO	NE
179. Věříte tomu, že Vás lidé klamou?	ANO	NE
180. Věříte tomu, že má člověk ke své rodině nějaké zvláštní povinnosti?	ANO	NE
181. Jste na některé věci přecitlivělí?	ANO	NE
182. Jste vždy ochotný připustit, že jste udělal chybu?	ANO	NE
183. Bylo by Vám líto zvířete, které se chytilo do pastí?	ANO	NE
184. Je pro Vás těžké se ovládnout, když se Váš hněv stupňuje?	ANO	NE
185. Zamykáte důkladně na noc svůj dům nebo byt?	ANO	NE
186. Myslíte si, že je pojištění dobrá věc?	ANO	NE
187. Rozčilují Vás lidé, kteří jezdí opatrně?	ANO	NE
188. Když někde cestujete vlakem, stává se často, že jeho odjezd stíháte v poslední chvíli?	ANO	NE
189. Rozpadají se Vaše přátelství lehce a bez Vašeho zavinění?	ANO	NE
190. Baví Vás někdy trápit zvířata?	ANO	NE

Příloha B

29. Míváte často pocit úzkosti, a to i bez zjevné příčiny?	NE		ANO
30. Míváte nepochopitelný strach, jste-li v uzavřených prostorách, např. v obchodě, výtahu, autě apod.?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
31. Říkává se o Vás, že jste až příliš svědomitý?	NE		ANO
32. Míváte pocit, že se „Vám motá hlava“ nebo „máte krátký dech“, nezávisle na onemocnění dýchacích cest?	NIKDY	NĚKDY	ČASTO
33. Dokážete myslet tak rychle jako dříve?	ANO		NE
34. Dáte se snadno zviklat ve svých názorech?	NE		ANO
35. Když řeknete, že něco uděláte, dodržíte slib, i když by to mělo přinést nějaké nepříjemnosti?	NE	ANO	
36. Měl jste někdy pocit, že musíte omdlít, i když jste právě nebyl nemocen?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
37. Trápí Vás myšlenky, že onemocníte nějakou nevléčitelnou chorobou?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
38. Myslíte si, že „čistota je půl zdraví“?	NE		ANO
39. Je Vám někdy špatně nebo máte potíže se zažíváním?	NE		ANO
40. Míváte pocit, že život je příliš obtížný?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
41. Měl jste někdy v životě radost, že se můžete blýsknout před ostatními?	NE		ANO
42. Stane se Vám občas, že se rozhněváte a neovládnete se?	ANO	NE	
43. Míváte pocit nejistoty a neklidu bez zjevné příčiny?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
44. Cítíte se uvolněnější, jste-li doma?	NEPŘÍ	OBČAS	URČITĚ
45. Stává se Vám, že se Vám v hlavě neustále honí hloupé, nerozumné myšlenky?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
46. Cítíte někdy mravenčení nebo píchání po těle, pažích, nohách?	NIKDY	VZÁCNĚ	ČASTO
47. Litujete hodně svého dřívějšího chování?	NE		ANO
48. Domníváte se, že jste až příliš citový člověk?	NE		ANO
49. Míváte občas myšlenky či nápady, o nichž byste si nepřál, aby je jiní lidé znali?	ANO	NE	
50. Prožíváte někdy stavy paniky?	NE		ANO
51. Máte pocit nejistoty, jestliže cestujete v autobuse, tramvaji, vlaku a to i když nejsou přeplněné?	VŮBEC NE	TROCHU	VELMI
52. Jste nejšťastnější tehdy, když pracujete?	NE		ANO
53. Máte v poslední době menší chuť k jídlu?	NE		ANO
54. Budíte se ráno neobvykle časně?	NE		ANO
55. Jste rád středem pozornosti?	NE		ANO
56. Jsou všechny Vaše návyky dobré a žádoucí?	NE	ANO	
57. Připouštíte si starosti více než ostatní lidé?	NE	DOSTI	VELMI

58. Chodíváte rád ven sám?	ANO		NE
59. Jste puntičkář?	NE		ANO
60. Cítíte se unavený nebo vyčerpaný i po malé námaze?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
61. Míváte dlouhá období smutku?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
62. Myslíte si, že využíváte okolností ke svému prospěchu?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
63. Řeknete tu a tam nějaký klep?	ANO	NE	
64. Míváte často pocit vnitřního napětí?	NE		ANO
65. Děláte si zbytečně starosti, když některý z Vašich blízkých příbuzných přijde pozdě domů?	NE		ANO
66. Musíte zbytečně pečlivě kontrolovat to, co děláte?	NE		ANO
67. Usínáte lehce?	ANO		NE
68. Když máte čelit krizím či potížím, musíte vyvíjet mnohem více úsilí než ostatní lidé?	NE	OBČAS	ČASTO
69. Vydáte často hodně peněz za šatstvo?	NE		ANO
70. Ohlásil byste všechno na celnici, i kdybyste věděl, že se na to neprijde?	NE	ANO	
71. Měl jste někdy pocit, že se Vám „rozskočí hlava“?	NE		ANO
72. Máte strach z výšek?	NE	DOSTI	VELMI
73. Zlobí Vás, když je narušen Váš normální životní styl?	VŮBEC NE	PONĚKUD	VELMI
74. Trpíte často nadměrným pocením nebo bušením srdce?	NE		ANO
75. Míváte potřebu plakat?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
76. Máte rád dramatické situace?	NE		ANO
77. Přišel jste někdy pozdě na schůzku nebo do práce?	ANO	NE	
78. Míváte zlé sny, které ve Vás při probuzení vyvolávají úzkost?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
79. Míváte pocit strachu nebo hrůzy, jste-li v davu?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
80. Míra vašeho sexuálního zájmu je:	STEJNÁ NEBO VĚTŠÍ		MENŠÍ
81. Děláte si zbytečné starosti z věcí, které v podstatě nejsou důležité?	NIKDY	OBČAS	ČASTO
82. Ztratil jste schopnost pocítovat účast s jinými osobami?	NE		ANO
83. Pozorujete někdy, že máte sklón k pózám nebo k předstírání?	NE		ANO
84. Jsou mezi Vašimi známými lidé, které nemáte rád?	ANO	NE	
85. Mluvíte někdy o věcech, o kterých nic nevíte?	ANO	NE	

Příloha C

1. **Jste:** a) žena

b) muž

2. **Kolik je Vám let?**

3. **Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?** a) základní
b) střední bez maturity
c) střední s maturitou
d) vysokoškolské

4. **Kolik máte dětí a v jakém jsou věku?**

.....

Dokončete větu jednou z možností, vyberte tu, kterou považujete za nejvíce odpovídající Vaší situaci.

5. **„Výše příjmů naší rodiny...“** a) ... odpovídá minimálně 1,5 násobku životního minima“
b) ... odpovídá minimálně trojnásobku životního minima“
c) ... je na vysoké úrovni“

(pozn.: výše živ. minima odpovídá 3140 korunám na osobu na měsíc)

6. **„Bydlíme...“** a) ...na nízké úrovni“
b) ...na standardní úrovni“
c) ... na vysoké úrovni“

7. **„Jsem:“** a) svobodný(á), žiji bez partnera“
b) svobodný(á), žiji s partnerem“
c) poprvé ženatý (vdaná)“
d) podruhé nebo vícekrát ženatý (vdaná)“
e) rozvedený(á), žiji bez partnera“
f) rozvedený(á), žiji s partnerem“

8. **Můj současný partner:** a) je biologickým rodičem všech mých dětí
b) není biologickým rodičem všech mých dětí
c) žiji bez partnera

9. **„Vycházíme s partnerem...“** a) ...dobře“
b) ...s občasnými obtížemi“
c) ...těžko“

10. **S partnerem:** a) „Máme čas na sebe 1 denně“
b) „Máme čas na sebe 1 týdně“
c) „Máme čas na sebe 1 měsíčně nebo méně často“

11. **Zdraví: „Můj zdravotní stav...“** a) ... je vynikající“
b) ... je průměrný“
c) ... je špatný“

12. **Spánek:** a) „Mám dostatek spánku“
b) „Občas nemám na spánek čas“
c) „Často nemám na spánek čas“

d) „Nemám na spánek vůbec čas“

13. **Zájmy: „Svým zájmům, koníčkům....** a) ...se mohu pravidelně věnovat“
b) ...se mohu věnovat pouze občas.“
c) ...se nemám čas věnovat“
14. **Práce:** a) „Po pracovní době má práce končí, práci si nemusím nosit domů.“
b) „Občas si nosím práci domů.“
c) „Často si nosím práci domů.“
d) „Stále si nosím práci domů a pracuji i ve svém volnu.“
15. **„Moje dítě...** a) ...se většinou cítí dobře“
b) ...se občas cítí smutně“
c) ... se většinou cítí smutně“
16. **„Moje dítě... a) „...je většinou klidné“**
b) ...je občas rozčilené“
c) ...je často rozčilené“
17. **Se svým dítětem si spolu... a) ...často povídáme“**
b) ...občas povídáme“
c) ...zřídka povídáme“
18. **„Většinu povinností si moje dítě... a) ...plní obvykle sám/sama“**
b) ...splní na můj příkaz“
c) ... neplní“
19. **„Vycházím se svým dítětem ... a) ...dobře“**
b) ...s občasnými obtížemi“
c) ...těžko“
20. **„Moje dítě... a) ...má dostatek pohybu“**
b) ...má nedostatek pohybu“
c) ...má velmi málo pohybu“
21. **„Moje dítě... a) ...téměř netráví čas u počítače“**
b) ...tráví hodně času u počítače“
c) ...tráví příliš mnoho času za počítačem“
22. **„Moje dítě... a) ...je velmi pořádné“**
b) ...je trochu nepořádné“
c) ...je velmi nepořádné“
23. **V poslední době: a) „mi nikdy nelže“**
b) „mi občas zalže“
c) „mi často lže“
24. **„Moje dítě... a) ...je většinou zdravé“**
b) ...často stoná“
c) ...téměř pořád stoná“

25. Škola je pro mé dítě... a)...lehká“
b)...zvládnutelná s drobnými obtížemi“
c)...zvládnutelná s obtížemi“
d)...hodně těžká.“
26. „Moje dítě má známky... a)...dobré“
b)...průměrné“
c)...špatné“
27. „Škola klade na mé dítě... a)... vysoké nároky“
b)...průměrné nároky“
c)...nízké nároky“
28. „Moje dítě má... a)...hodně kamarádů“
b)...běžné množství kamarádů“
c)...málo kamarádů“
d)...žádné kamarády“